

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

**POKOJNINSKA PROBLEMATIKA V
REPUBLIKI SLOVENIJI**

Ljubljana, junij 2008

VIDA ŽURGA

IZJAVA

Študentka **VIDA ŽURGA** izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom **dr. ALEKSANDRA KEŠELJEVIĆA** in da dovolim njegovo objavo na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 16.06.2008

Podpis: _____

KAZALO

UVOD	1
1 POJEM POKOJNINA	2
1.1 Zgodovina nastanka pokojnin in pokojninskega sistema.....	2
1.2 Opredelitev in namen pokojnin.....	4
2 POKOJNINSKI SISTEM	5
2.1 Cilji pokojninskega sistema.....	5
2.2 Javni in zasebni pokojninski sistem.....	6
2.2.1 Javni pokojninski sistem.....	6
2.2.2 Zasebni pokojninski sistem.....	8
2.3 Dokladni in naložbeni sistem financiranja.....	10
2.3.1 Dokladni sistem.....	10
2.3.2 Naložbeni sistem s polnim kapitalskim pokritjem.....	10
2.4 Možne oblike pokojninskih sistemov.....	12
3 POKOJNINSKI SISTEM V SLOVENIJI	13
3.1 Osnovne značilnosti slovenskega pokojninskega sistema.....	13
3.2 Institucionalna urejenost v Republiki Sloveniji.....	15
3.3 Poslovanje Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje v letu 2006.....	16
3.4 Vzroki za problematiko pokojninske blagajne v Republiki Sloveniji.....	19
3.4.1 Neugodna demografska gibanja.....	19
3.4.2 Neugodno stanje na trgu dela in predčasno upokojevanje.....	21
3.4.3 Neustrezna politika Zavoda.....	23
3.5 Pokojninske reforme v Sloveniji.....	24
3.5.1 Cilji pokojninskih reform.....	25
3.5.2 Izvedene reforme.....	26
3.5.3 Rezultati reform.....	29
4 REŠITVE IN UKREPI V PRIHODNOSTI	37
4.1 Spodbujanje natalitete.....	37
4.2 Spodbujanje aktivnega zaposlovanja starejše generacije.....	38
4.3 Dvig polne starosti ob upokojitvi.....	39
4.4 Zagotavljanje večje učinkovitosti in zmogljivosti pokojninskega sistema.....	40
4.5 Zagotavljanje enake obravnave moških in žensk.....	41
4.6 Očiščenje pokojninskega sistema.....	42
4.7 Virtualni računi.....	42
SKLEP	43
PRILOGA	1

KAZALO TABEL

Tabela 1: Trije tipi javnih pokojninskih sistemov	8
Tabela 2: Glavne prednosti in slabosti pokojninskih sistemov glede na oblike financiranja	11
Tabela 3: Možne oblike pokojninskih sistemov	12
Tabela 4: Razmerje med zavarovanci in upokojenci v obdobju od 1984 do 2006.....	17
Tabela 5: Povprečno število prejemnikov starostnih pokojnin v obdobju od 1991 do 2006	17
Tabela 6: Znižanje starostne meje zaradi otrok v obdobju od 2000 do 2014.....	18
Tabela 7: Živorojeni otroci v Sloveniji v obdobju od 1976 do 2006	20
Tabela 8: Gibanje življenjskega pričakovanja ob rojstvu (ločeno za ženske in moške) za Slovenijo v obdobju od 2005 do 2050 po nizki, srednji in visoki varianti demografskih projekcij	21
Tabela 9: Tristebni sistem pokojninskega zavarovanja.....	28
Tabela 10: Rezultati reform.....	30
Tabela 11: Polna starost za starostno upokojitev za zavarovanca v obdobju od 2000 do 2008.....	31
Tabela 12: Polna starost za starostno upokojitev za zavarovanko v obdobju od 2000 do 2022.....	31
Tabela 13: Udeležba odhodkov Zavoda v BDP v obdobju od 1993 do 2006	32
Tabela 14: Razmerje med povprečno neto starostno pokojnino in povprečno neto plačo v obdobju od 1992 do 2006 (v %).....	35
Tabela 15: Kapitalizirana vrednost prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje ter diskontirana vrednost pokojnin za bodoče upokojence	35
Tabela 16: Pogoji za pridobitev pravice do starostne pokojnine v letu 2006.....	41

KAZALO SLIK

Slika 1: Podrobnejši prikaz skupnih prihodkov Zavoda po njihovi strukturi v letu 2006.....	14
Slika 2: Gibanje povprečne registrirane brezposelnosti, gibanje povprečne stopnje registrirane brezposelnosti in gibanje stopnje anketne brezposelnosti v Sloveniji v obdobju od 1991 do 2006.....	22
Slika 3: Razmerje med zavarovanci in upokojenci v obdobju od 1984 do 2006	33
Slika 4: Diskontirane vrednosti pokojnin v odstotku od kapitalizirane vrednosti prispevkov za sedanje in bodoče upokojence.....	34

UVOD

Sistem varstva starejših oseb v svetu pridobiva vse večji pomen in ima vedno večjo politično, ekonomsko in socialno vlogo, saj je delež starejšega prebivalstva v razvitem svetu čedalje večji, po drugi strani pa javni pokojninski sistem v večini razvitih držav predstavlja glavni oziroma edini vir finančnih sredstev starejših ljudi. Slovenija pri tem ni nobena izjema.

Naraščajoče število starejšega prebivalstva v naši državi je pripeljalo do padajočega razmerja med številom upokojencev in številom zavarovancev. Posledica manjšega razmerja med upokojenci in zavarovanci so vse nižje pokojnine in preobremenjene javne finance. Slednje me je spodbudilo k pisanju o pokojninski problematiki v Republiki Sloveniji.

Namen moje diplomske naloge je analizirati in predstaviti značilnosti pokojninskih sistemov v svetu in pri nas. Cilj diplomske naloge je s pomočjo sekundarnih podatkov ugotoviti, s katerimi težavami se sooča pokojninski sistem v Sloveniji, kakšni so vzroki za te težave ter obenem poiskati rešitve, s pomočjo katerih bi lahko te težave odpravili.

Diplomsko delo je razdeljeno na šest poglavij. Uvodnemu poglavju sledi poglavje, v katerem je prikazana zgodovina nastanka pokojnin in pokojninskega sistema v svetu in pri nas. Poglavje zaključujem z opisom pojma pokojnina in opredelitvijo njenega namena.

V drugem poglavju sem na začetku naštel cilje pokojninskih sistemov, nato pa sem podrobno opisala različne oblike pokojninskih sistemov glede na osnovni obliki in glede na obliki financiranja.

Do tretjega poglavja je bila diplomska naloga v večji meri usmerjena v svet in v manjši meri v Slovenijo. Tretje poglavje je torej namenjeno osnovnim značilnostim slovenskega pokojninskega sistema, kratkemu opisu Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, analizi njegovega poslovanja v letu 2006 in razlogom, ki vplivajo na poslovanje Zavoda. V tem poglavju sem naštel tudi vzroke za problematiko pokojninske blagajne in opisala izvedene pokojninske reforme pri nas, določila pa sem tudi cilje in rezultate reform ter prišla do zanimivih ugotovitev o tem, kateri cilji (ni)so bili doseženi.

Glede na zaključke v tretjem poglavju, sem v četrtem poglavju predstavila nekatere rešitve, ki so podane na podlagi vzrokov za problematiko pokojninske blagajne in na podlagi nedoseženih ciljev pokojninskih reform.

Na koncu so podane še sklepne ugotovitve ter pregled literature in virov.

1 POJEM POKOJNINA

1.1 Zgodovina nastanka pokojnin in pokojninskega sistema

Javni pokojninski sistemi so v večini razvitih industrijskih držav, kot del široko razvejanega socialnega sistema, eden glavnih ali celo edini vir finančnih sredstev starejših ljudi. Kljub velikim razlikam v ureditvi pokojninskih sistemov med posameznimi državami in različnimi pogoji ter pravili, ki veljajo znotraj posameznih sistemov, je tovrstna institucionalna ureditev nepogrešljiv del življenja starejših posameznikov. Poznamo formalne in neformalne (med družinskimi člani ali znotraj vaše skupnosti) sisteme, ki omogočajo preživetje starejšim osebam, ki niso več delovno aktivne. V razvitih industrijskih državah sta oba sistema zadostno razvita in še najmanj pomemben je neformalni način. Za dežele v razvoju (kot v času pred industrijsko revolucijo v Evropi) je značilna le izmenjava med družinskimi člani in člani vaše skupnosti. Neformalni način temelji na dveh predpostavkah:

- skupina starejših, ki se ne more preživljati, mora biti zadosti majhna in
- skupina mlajših, aktivnih mora biti zadosti močna.

Z razvijajočo se industrializacijo konec 19. stoletja in preseljevanjem mladega prebivalstva v mesta, so se porušile tradicionalne strukture oziroma družinsko-vaške socialne vezi in to je pomenilo razpad neformalnega sistema. Vlogo družine ali vaše skupnosti so postopoma v zadnjih desetletjih 19. in v začetku 20. stoletja začeli prevzemati nekateri delodajalci, ki so v pokojninskih načrtih videli dodatno obliko privabljanja in stimuliranja delavcev. Pokojninski načrti so bili zelo zgodaj organizirani zlasti za državne uslužbence, v Veliki Britaniji že leta 1712. V prvi polovici 19. stoletja so bili v takrat najbolj razvitih industrijskih državah prisotni podjetniški pokojninski načrti. Kmalu se je svoje odgovornosti na tem področju pričela zavedati tudi država, zato je z zakoni posegla v ureditev tovrstnih razmerij. Pruski zakon je leta 1849 omogočil zaposlenim državljanom, da se priključijo pokojninskemu načrtu, osnovanemu na podlagi delovnega razmerja. Državljska pravica, ki je nalagala podjetjem dolžnost, da ustanovljajo pokojninske načrte, je bila v Nemčiji sprejeta leta 1854. Počasi so drug za drugim v razvitih državah pričeli nastajati javni in zasebni pokojninski sistemi (Bešter, 1996, str. 15-16).

Na območju Slovenije so se prvi zametki socialnega zavarovanja pričeli pojavljati že sredi 19. stoletja v obliki različnih zasebnih zavarovanj v okviru društev za vzajemno pomoč, raznih podpornih društev, bratovskih skladnic, bratovščin in drugo. V te oblike so delavci sami vplačevali prispevke in imeli pri tem celo svoj vpliv na upravljanje. Omenjene oblike zavarovanja so najbolj razvili rudarji in železničarji, pozneje pa tudi industrijski delavci ter nameščenci. Leta 1835 je bila v Ljubljani ustanovljena pomočniška bolniška in podporna blagajna, katere člani so bili trgovski in zdravstveni uslužbenci. Leta 1852 je Obrtni red uvedel obvezo lastnikov delavnic, ki so zaposlovale več kot dvajset delavcev, da oblikujejo podporne blagajne za svoje delavce. To lahko označim za začetek socialnega zavarovanja pri nas (Prijetelj, 1992, str. 5).

Z razpadom neformalnega sistema in selitvijo mladih v mesta je nemški kancler Otto von Bismarck v Nemčiji vzporedno z davčnim sistemom predložil zakonski predlog za državno organiziranost socialnega sistema, ki z nekaterimi modifikacijami obstaja še danes. Bismarck je z namenom, da zagotovi notranji mir v Nemčiji, uvedel prvo moderno splošno obvezno delavsko zavarovanje. Tako je bilo leta 1911 v Nemčiji uvedeno zavarovanje, ki je v tem času predstavljalo daleč najpopolnejši predpis s tega področja. V ta zakon so bili združeni trije zakoni: zakon iz leta 1883, ki je urejal obvezno delavsko zdravstveno zavarovanje, zakon iz leta 1884, ki je urejal nezgodno zavarovanje in zakon iz leta 1889, ki je urejal zavarovanje za primer starosti in invalidnosti. Združen zakon iz leta 1911 je torej urejal zavarovanje za primer bolezni, nesreče, invalidnosti, starosti in smrti. Štejemo ga lahko za temelj kasnejših zakonov na področju socialnega zavarovanja. Leta 1919 je bila ustanovljena Mednarodna organizacija dela, ki še danes skrbi za izboljšanje življenjskih in delovnih pogojev delavcev in je do danes sprejela vrsto konvencij in priporočil s področja socialne zakonodaje.

Od tu dalje so se v okviru bivše Avstroogrske monarhije oblike socialnih pomoči razvijale dokaj hitro. Avstrija je počasi prevzemala temelje nemške socialne zakonodaje, katere predpisi so v času po prvi svetovni vojni pa vse do leta 1922 veljali tudi na območju današnje Slovenije.

Z ustanovitvijo Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev so se pričela prizadevanja za vzpostavitev enotnega socialnega zavarovanja, katerega rezultat je bil Zakon o socialnem zavarovanju, sprejet leta 1922. S tem zakonom je nova država stopila med najnaprednejše na področju socialnega zavarovanja in dobila pohvale celo pri Mednarodni organizaciji dela. Določbe o pokojninskem in invalidskem zavarovanju bi se morale uresničevati od leta 1925, začele pa so se uporabljati šele leta 1937 in še to v zelo omejenih okvirih. Kraljevina Jugoslavija je za področje pokojninskega in invalidskega zavarovanja kazala precejšnjo nezainteresiranost, kljub negativnemu pristopu pa so delavci na področju današnje Slovenije prve prispevke za pokojnine pričeli vplačevati 1. septembra 1937.

Po drugi svetovni vojni je bil na podlagi ustave iz leta 1946 sprejet nov zakon o socialnem zavarovanju delavcev, ki pa je bil v veljavi le kratek čas, saj je bila že leta 1950 zakonodaja s področja socialnega zavarovanja popolnoma spremenjena. Z zakonom iz leta 1950 je postala pravica do socialnega zavarovanja splošna in enaka za vse delavce in uslužbence, zavarovanci so postali praktično zavarovani za vse rizike socialnega zavarovanja, spremenila pa se je tudi organizacija socialnega zavarovanja. Leta 1954 so se posamezna področja socialnega zavarovanja že začela ločevati. Najprej se je iz sistema izločilo zdravstveno zavarovanje, nato je bil leta 1957 sprejet Zakon o pokojninskem zavarovanju, leta 1958 pa še Zakon o invalidskem zavarovanju. Leta 1963 je bila sprejeta nova Ustava Socialistične Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ), ki je določila nove temelje socialnega zavarovanja. Izrecno je poudarila načelo vzajemnosti in solidarnosti, uvedeni pa so bili že prvi zametki samoupravljanja v tem zavarovanju. Sledila sta še dva zakona (Temeljni zakon o

pokojninskem zavarovanju iz leta 1964 in Temeljni zakon o invalidskem zavarovanju iz leta 1965) ter številni amandmaji.

Mejnik predstavlja leto 1972. Tega leta je bil sprejet prvi slovenski zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, ki je bil v bistvu le izvedbeni zakon zveznega zakona. Istega leta je bil sprejet tudi samostojni slovenski zakon o starostnem zavarovanju kmetov, kot prvi tovrstni zakon v Jugoslaviji. Od tega leta dalje se je invalidsko zavarovanje ponovno urejalo skupaj s pokojninskim. Z novo Ustavo SFRJ iz leta 1974 se je začela nova faza v razvoju socialnega zavarovanja. Ta faza je trajala vse do ustanovitve novega pokojninskega sistema v Republiki Sloveniji leta 1992 (Priatelj, 1992, str. 3-11). Takrat je v Sloveniji prišlo do prvih zametkov reforme, ki je bila dokončno izvedena leta 1999. 1. januarja 2000 je stopil v veljavo nov zakon o pokojninskem zavarovanju, s katerim naj bi nastalo neko novo, bolj uravnoteženo razmerje med prispevki za pokojninsko zavarovanje in pokojninami. Z uvedbo dodatnih pokojninskih zavarovanj smo uvedli nove finančne institute, ki bodo izvajala ta zavarovanja.

1.2 Opredelitev in namen pokojnin

S staranjem prebivalcev se njihova zmožnost za delo in ustvarjanje dohodka zmanjšuje, zato morajo imeti vir dohodka, ki bi jim omogočil človeka vredno preživetje starosti. Vir dohodka je pokojninsko zavarovanje, ki ga lahko opredelim kot zavarovanje za primer dolgoživosti, dohodek iz naslova pokojninskega zavarovanja pa je pokojnina, ki jo lahko opredelim kot redni mesečni prejemek, ki uživalcu zagotavlja materialno varnost za primer starosti. Pokojnina je torej neke vrste finančno sredstvo, ki omogoča preživetje starejšim ljudem, ki niso več delavno aktivni. Pravico do pokojnine si posameznik praviloma pridobi z vplačevanjem prispevkov.

Pokojnina se pre pogosto pojmuje kot socialna kategorija, celo miloščina države, kot neke vrste družbeni rezidual, ki ga država izplača po plačilu vseh ostalih obveznosti. Takšno razumevanje pokojnin je popolnoma napačno. Nerazumevanje koncepta pokojnine je značilno tudi za slovensko državo, saj ta celo vrsto socialnih transferjev, ki po svoji naravi ne sodijo med pokojnine, izplačuje preko Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (ZPIZ). Ti socialni transferji so: letni dodatek, varstveni dodatek, dodatek za pomoč in postrežbo, invalidnina za telesno okvaro in drugi. Mešanje socialnih transferjev in pokojninskega zavarovanja je torej le posledica ontološkega nerazumevanja pokojnine (Brščič & Kešeljević, 2005a).

Namen pokojninskega zavarovanja je ljudem v pokoju zagotoviti določen dohodek – pokojnino. Namen pokojnin je v čim večji meri ohraniti takšen življenjski standard upokojencev, kot so ga imeli v dobi zavarovanja in tako poskrbeti za čim manjšo revščino med upokojenci v posamezni državi.

2 POKOJNINSKI SISTEM

2.1 Cilji pokojninskega sistema

Pokojnina omogoča preživetje starejšim ljudem, ki niso več delavno aktivni. Problem čedalje nižjih pokojnin pa postaja vedno bolj občutljivo vprašanje. Posledično so države začele veliko pozornosti namenjati temu, kakšen je njihov pokojninski sistem in katerim ciljem sledi. Različni pokojninski sistemi namreč zasledujejo različne cilje (Brščič & Kešeljević, 2005a):

(a) Aktuarska pravičnost

Pokojninski sistem lahko zagotavlja tako imenovano aktuarsko pravičnost, ki se odraža v sorazmernosti med vplačanimi prispevki in izplačanimi pokojninami. Na ravni posameznega zavarovanca to pomeni, da mora biti pričakovana sedanja vrednost prispevkov enaka pričakovani sedanji vrednosti bodočih pokojnin. Edini vzrok za prerazdeljevanje med zavarovanci naj bi bila različna življenjska doba.

(b) Individualizacija in fleksibilnost upokojevanja

Pokojninski sistem mora omogočiti posamezniku kar se da svobodno odločanje o izstopu iz trga delovne sile oziroma o upokojitvi. V kolikor pokojninski sistem sledi načelu aktuarske pravičnosti, je za posameznika racionalno, da odlaša z upokojitvijo, saj se mu z vsakim dodatnim delovnim letom povečujejo pričakovani pokojninski prihodki. Pokojninski sistem mora v čim večji meri prepustiti svobodo odločanja vsakemu posamezniku in minimizirati administrativne omejitve, ki povzročajo nefleksibilnost.

(c) Dolgoročna finančna vzdržnost

Zasnova pokojninskega sistema ne bi smela temeljiti na povečevanju transferjev v pokojninsko blagajno, saj bi s tem ogrožala stabilnost javnih financ. Če hočemo govoriti o dolgoročni finančni vzdržnosti, potem morajo prispevki aktivnih zavarovancev zadostovati za sprotna izplačila pokojnin vsem upokojencem.

(d) Transparentnost

Ta zajema tako mikro kot makroekonomski vidik. Na mikroekonomski ravni mora pokojninski sistem posameznemu zavarovancu vseskozi omogočati jasen vpogled na stanje vplačanih prispevkov in na ta način oblikovanje razvidne predstave o bodoči pokojnini. Na makroekonomski ravni pa mora pokojninski sistem z jasno razmejitvijo med pokojninami in socialnimi transferji omogočati preglednost.

(e) Politična nevtralnost

Institucionalna zasnova pokojninskega sistema mora politiki onemogočiti vmešavanje in politično trgovanje. Pokojninski sistem ne sme biti instrument za pridobivanje glasov oziroma za zadovoljevanje zahtev vladnih koalicijskih partnerjev in posameznih interesnih skupin.

(f) Solidarnost

V pokojninskem sistemu so lahko vgrajene vertikalna solidarnost med generacijo aktivnih in upokojenih ter horizontalna solidarnost med upokojenci. Pri vertikalni solidarnosti gre za to, da aktivna generacija s prispevki ali preko sistema davkov zbira sredstva za upokojeno generacijo, pri horizontalni solidarnosti pa gre za to, da je določeno maksimalno razmerje med pokojninami za enako dolgo dobo zavarovanja.

V svetu obstajajo različni pokojninski sistemi. Vsak pokojninski sistem sledi svojim ciljem in svojim tendencam. Če pokojninski sistem preferira aktuarsko pravičnost, potem težko preferira tudi solidarnost, saj si ta dva cilja nasprotujeta. Prvi namreč teži k temu, da mora biti med vplačanimi prispevki in izplačanimi pokojninami sorazmernost. To je možno doseči samo na tak način, da se prispevki zavarovancev ne bi uporabljali za sprotno izplačevanje pokojnin današnji upokojeni generaciji, temveč bi se nalagali na osebni račun zavarovanca, kjer bi se obrestovali. Le tako bi ta cilj v popolnosti tudi dosegli. Solidarnost pa govori ravno o tem, kako današnja aktivna populacija vplačuje prispevke, iz katerih se sproti izplačujejo pokojnine današnji upokojeni generaciji. Cilji pokojninskih sistemov si torej lahko delno nasprotujejo, lahko pa se tudi dopolnjujejo (torej so si komplementarni). Transparentnost in aktuarska pravičnost sta lep dokaz dopolnjevanja. Transparentnost pravi, da bi zavarovancu moral biti v vsakem trenutku omogočen vpogled na stanje vplačanih prispevkov in na ta način oblikovanje razvidne predstave o bodoči pokojnini, ki pa naj bi po načelu aktuarske pravičnosti bila v sorazmerju z vplačanimi prispevki.

2.2 Javni in zasebni pokojninski sistem

Pokojninski sistemi se oblikujejo na podlagi tega, katerim ciljem sledijo. Posledica preferiranja različnih ciljev so različne oblike pokojninskih sistemov. Poznamo dve obliki pokojninskih sistemov in sicer javni in zasebni pokojninski sistem. V večini držav sta prisotna tako javni kot tudi zasebni pokojninski sistem. Nekateri strokovnjaki poudarjajo, da ima več prednosti javni, spet drugi, da ima več prednosti zasebni pokojninski sistem (Bešter, 1996, str. 28). Uspešnost delovanja celotnega sistema starostnega zavarovanja je odvisna od usklajenosti javnega in zasebnega dela, kombinacija obeh pokojninskih sistemov pa je pogosto najboljše zavarovanje za zagotovitev zadostne pokojnine.

2.2.1 Javni pokojninski sistem

Javni pokojninski sistem zagotavlja izplačilo pokojnin iz obveznega zavarovanja in je v večini držav sestavljen iz zakonsko predpisanih načrtov. Zavarovanje je obvezno za vse delavce in druge zavarovance, ki jih našteva zakon v posamezni državi. Nosilec in izvajalec obveznega zavarovanja je javna institucija. Pokojnine se v javnem pokojninskem sistemu običajno usklajujejo z indeksom rasti cen ali indeksom rasti plač, višina pokojnine pa je lahko omejena tako navzgor kot tudi navzdol.

Javno pokojninsko zavarovanje »popravlja« napake tržnega gospodarstva in na državni ravni prerazporeja tveganje ter spodbuja socialno blaginjo in stabilnost. Upokojeno generacijo ščiti pred revščino, recesijo, »tveganjem« nadpovprečno dolgega življenja, pred naložbenim tveganjem in tudi pred uničujočimi vplivi inflacije. Na ta način prispeva k zmanjševanju razlik znotraj ostarele populacije (Bešter, 1996, str. 30). Poznamo tri tipe javnih pokojninskih sistemov:

(a) Bismarckov sistem

Ta sistem javnega pokojninskega zavarovanja je nastal leta 1889 v Nemčiji, ki je pogosto omenjena kot zibelka sodobnih pokojninskih sistemov. Poleg Nemčije je ta sistem značilen še za Francijo, Avstrijo in Slovenijo (Tabela 1 na naslednji strani), poimenovan pa je po svojem snovalcu Ottu von Bismarcku¹. Gre za korporativistični sistem, ki temelji na močnem poudarku polne zaposlenosti in iz nje izhajajočih socialnih pravic, pri čemer so imela podjetja pomembno vlogo pri oblikovanju socialnih storitev (Šušmelj, 2006, str. 3).

Za Bismarckov javni pokojninski sistem je značilen sorazmerno skromen obseg državnega intervencionizma in dokaj visoke pokojnine, ki naj bi se bistveno ne razlikovale od prejemkov v aktivni dobi. Pokojninsko zavarovanje v Bismarckovem sistemu temelji na zaposlitvi in prispevkih, ki jih vplačujejo tako delodajalci kot delojemalci, višina pokojnine pa je v veliki meri odvisna od zaslužka v določenem obdobju (Bešter, 1996, str. 17).

(b) Skandinavski sistem

Skandinavski javni pokojninski sistem je značilen za socialdemokratski tip države, za katerega so značilni univerzalni socialni programi in prevladujoča vloga države ter njen intervencionizem. Posledično je za ta sistem javnega pokojninskega zavarovanja značilno, da so pravice iz obveznega zavarovanja univerzalne, kar pomeni da izvirajo že iz naslova državljanstva (Šušmelj, 2006, str. 4).

Za Skandinavski sistem javnega pokojninskega zavarovanja je značilen sorazmerno visok obseg pravic. Glavni vir financiranja v tem sistemu so davki, medtem ko predstavljajo prispevki delodajalcev in delojemalcev le manjši del prihodkov (ti prispevki zaposlenim zagotavljajo še dodaten obseg pravic). Tipični predstavnici tega sistema sta Danska in Norveška (Tabela 1 na naslednji strani) (Stanovnik, 2004, str. 192).

(c) Beveridgeov sistem

Beveridgeov javni pokojninski sistem se imenuje po angleškem reformatorju Beveridgeu² in prevladuje v Veliki Britaniji, določene elemente tega sistema pa najdemo na Nizozemskem, v

---

¹ Otto von Bismarck se je rodil 1. aprila 1815. Bil je nemški državnik, pruski ministrski predsednik in kancler nemškega cesarstva (Šušmelj, 2006, str. 3).

² Britanski politik in ekonomist William Beveridge se je rodil 5. marca 1879. Deloval je predvsem na področju zaposlenosti in socialnega zavarovanja. Leta 1942 je bilo objavljeno Beveridgeovo poročilo, ki je temeljilo na zgodovinskem razvoju pokojninskih zavarovanj v Angliji (Šušmelj, 2006, str. 4).

Belgiji ter v mediteranskih državah (Tabela 1). Zaradi načela potreb se ta sistem dostikrat poimenuje kar rezidualni sistem. Bistvo tega sistema je zagotavljanje pravic za pokrivanje minimalnih potreb vsem tistim, ki nimajo drugih virov dohodka.

Za ta sistem je značilna minimalna nacionalna pokojnina, ki praviloma pripada vsem državljanom, ki dosežejo določeno starost in bogata izbira dodatnih pokojninskih načrtov, s katerimi si posameznik v starosti lahko zagotovi višji standard. Tudi v tem sistemu, tako kot v Skandinavskem, predstavljajo davki relativno pomemben vir, obseg pravic iz pokojninskega zavarovanja pa je zelo skromen (Šušmelj, 2006, str. 4).

Tabela 1: Trije tipi javnih pokojninskih sistemov

	Bismarckov javni pokojninski sistem	Skandinavski javni pokojninski sistem	Beveridgeov javni pokojninski sistem
Ideološko izhodišče	Korporativistični sistem	Socialdemokratski sistem	Rezidualni sistem
Države	Nemčija, Francija, Slovenija, Avstrija	Danska, Norveška	Velika Britanija, Nizozemska, Belgija, mediteranske države

Vir: E. Šušmelj, Pokojninsko zavarovanje v Italiji, 2006, str. 4, tabela 1.

Bismarckov in Skandinavski sistem sta si podobna v tem, da zagotavljata relativno visoke pokojnine iz javnega pokojninskega zavarovanja. Razlika med tema dvema sistemoma je samo v tem, da so v Bismarckovem sistemu pokojnine povezane z zaposlitvijo in višino zaslužka, v Skandinavskem pa je pokojnina univerzalna in pripada vsem državljanom. Beveridgeov sistem pa v primerjavi z drugima dvema zagotavlja relativno nizke pokojnine, ki zadoščajo le za minimalno preživetje in tako kot v skandinavskem sistemu pripadajo vsem državljanom. Zaradi izredno nizkih državnih pokojnin v tem sistemu prvi steber praviloma dopolnjujejo zasebni pokojninski načrti, skozi katere si je mogoče zagotoviti višje dohodke ob upokojitvi.

2.2.2 Zasebni pokojninski sistem

Različne dodatne oblike zasebnih pokojninskih zavarovanj so se najprej razvile v Zahodni Evropi in ZDA. Organizirane so predvsem na osnovi kapitalskih skladov, za katere je značilno, da ne obremenjujejo javnih financ. V zasebnem pokojninskem sistemu je prisotna močna državna regulativa, ki pa je povsem razumljiva, saj je dandanes socialna varnost velikega števila ljudi odvisna tudi od zasebnih oblik pokojninskega zavarovanja.

Razvoj zasebnih pokojninskih zavarovanj oziroma obseg vključevanja v te oblike se med državami s tržnimi gospodarstvi razlikuje. V veliki meri je vključenost v zasebna pokojninska zavarovanja odvisna od razvitosti javnega pokojninskega zavarovanja, od višine pokojnin

javnega sistema in drugih ugodnosti, ki jih javni sistem ponuja. Poleg osnov, kot so zaupanje prebivalstva v finančni sistem in zadostna sredstva prebivalstva, je v zasebnem pokojninskem sistemu pomembno zagotoviti primerno okolje, ki ga lahko dosežemo z obveščanjem in stimuliranjem preko davčne olajšave (Lušina, 2006, str. 5). V sklopu zasebnih pokojninskih zavarovanj ločimo med poklicnimi in osebnimi pokojninskimi načrti.

(a) Poklicni pokojninski načrti

Poklicne pokojninske načrte ustanavljajo delodajalci za svoje zaposlene in so med drugim tudi instrument za zagotavljanje dolgoročne lojalne delovne sile (Vrtačnik, 2007, str. 6). Pri oblikovanju pokojninskega načrta imajo delodajalci možnost izbire med:

- načrtom z vnaprej določenimi pravicami (*defined benefit plan*) in
- načrtom z vnaprej določenimi prispevki (*defined contribution plan*).

Podjetje, ki ima pokojninske načrte z *vnaprej določenimi pravicami*, mora poskrbeti za pokritje bodočih obveznosti pokojninskega načrta. Višina pokojnine je določena v načrtu, običajno kot odstotek od plače v določenem obdobju pred upokojitvijo ali ob upokojitvi. Posameznik že vnaprej ve, kako visoko pokojnino lahko pričakuje. Celotno investicijsko tveganje nosi ustanovitelj načrta (podjetje), ki upravlja s sredstvi in sodeluje pri morebitnih kapitalskih zaslužkih ali izgubah. Višina pokojnine torej ni odvisna od uspešnosti poslovanja s sredstvi, temveč je vnaprej predvidljiva, določena s končno oziroma povprečno plačo, upošteva delovno dobo. Pri pokojninskih načrtih z *vnaprej določenimi prispevki* so prispevki oziroma vplačila v podjetniški sklad določena vnaprej. Donos sredstev sklada se spreminja v skladu s tržnimi razmerami. Sredstva posameznika se vodijo ločeno na individualnem računu, njihova vrednost je odvisna od vplačil in donosnosti sredstev sklada. Investicijsko tveganje v celoti prevzamejo člani pokojninskega načrta (zavarovanci). Višina pokojnine se lahko le predvideva, saj je odvisna od donosnosti sredstev oziroma uspešnosti finančnih naložb (Mihailović, 2004, str. 5).

(b) Osebni pokojninski načrti

Osebni pokojninski načrti so oblika naložbenega sistema, kjer ima vsak zavarovanec svoj individualni račun, na katerem se zbirajo vplačana sredstva. Osebni pokojninski načrti so predvsem načrti z vnaprej določenimi prispevki in so namenjeni samozaposlenim in zaposlenim v podjetju, kjer nimajo poklicnega pokojninskega sistema (Vrtačnik, 2007, str. 7). Delodajalec, ki nima svojega pokojninskega načrta, lahko zaposlene vključi v osebni pokojninski načrt in vanj vplačuje premije za zaposlene. V to obliko varčevanja se vključujejo tudi tisti, katerim poklicni pokojninski načrt ne zadovoljuje potreb oziroma želijo povišati svoje prejemke v obdobju po upokojitvi.

V osebem pokojninskem načrtu zavarovanci investicijsko tveganje prevzamejo nase, saj višina pokojnine ni znana vnaprej in je odvisna od višine vplačanega zneska, dolžine varčevanja, uspešnosti upravljanja s premoženjem in ekonomskih razmer (Šušmelj, 2006, str. 10-11).

2.3 Dokladni in naložbeni sistem financiranja

2.3.1 Dokladni sistem

Dokladni oziroma PAYG (*»Pay-as-you-go«*) sistem pomeni, da sistem financiranja deluje na podlagi medgeneracijske pogodbe. Današnji aktivni člani plačujejo za današnje upokojene člane, v zameno pa pričakujejo, da bodo njim prav tako zagotovljene pokojnine s tem, ko bodo prispevke vplačevali bodoči aktivni zavarovanci. Sredstva se pri dokladnem sistemu ne zbirajo na poseben račun, saj se prispevki zavarovancev sproti ter neposredno namenjajo za izplačilo pokojnin in zato ta sistem imenujemo tudi sistem sprotnega prispevnega kritja. Dokladni sistem daje zavarovancu občutek finančne varnosti, kljub temu pa v državah, kjer je delež starega prebivalstva vse večji, predstavlja vedno večje breme za javne finance, saj je višina pokojnine v tem sistemu odvisna od razmerja med številom aktivnih in številom upokojenih članov. Sistem sicer temelji na predpostavki, da bo število prebivalstva v času ostalo stabilno, vendar število upokojencev dandanes v veliki večini držav ves čas narašča, hkrati pa pada število aktivno zaposlenih, ki morajo s svojimi prispevki financirati vse večje število pokojnin. To je ena od glavnih slabosti sistema generacijske solidarnosti, med katere sodijo še nizka raven varčevanja, neizogibnost neposrednih medgeneracijskih transferjev, nesposobnost prilagajanja spremembam in podvrženost izmikanju prispevkov. Na drugi strani ima sistem generacijske solidarnosti tudi določene prednosti. Te prednosti so: redistribucija dohodkov med generacijami, odpornost na makroekonomske šoke (sistem ni vezan na trge kapitala) in nizki administrativni stroški, ki so značilni za naložbeni sistem.

2.3.2 Naložbeni sistem s polnim kapitalskim pokritjem

Bistvo naložbenega sistema je, da je financiranje osnovano na kapitalskem skladu. Zavarovanci tekom življenjske dobe vplačujejo prispevke v kapitalski sklad, prispevki, primerno kapitalizirani pa omogočajo nadomestitev dohodkov v času upokojitve (Stanovnik, 1996, str. 43). Pri naložbenem sistemu posamezni aktivni član sredstev torej ne plačuje za upokojene člane, temveč na svoj račun, kjer se mu obrestujejo. Tako je njegova pokojnina odvisna od njegovih zbranih sredstev in zavarovalne dobe. Ob upokojitvi se pokojnina izračuna glede na višino do takrat zbranih sredstev in pripadajočih donosov. Sama izplačila lahko zavzemajo različne oblike: enkratni znesek ob upokojitvi, naložitev denarja v zavarovalnico, ki izplačuje mesečne anuitete ali pa postopno izplačevanje »privarčevane« vsote (na primer 1/10 letno). Pri kapitalskem sistemu torej ni pomembno koliko aktivnih članov pride na enega upokojenega člana, temveč od posameznikovih zbranih sredstev v aktivni dobi, zato v tem sistemu ne občutimo prisotnosti prerazdelitvene funkcije. To vrsto pokojninskega zavarovanja običajno opravljajo zasebne institucije (pokojninski skladi, zavarovalnice, banke), možni pa sta dve obliki zbiranja sredstev:

(a) Obvezna

Država predpiše višino prispevkov, tako za delodajalce kot tudi za delojemalce. Obveznost vplačevanja prispevkov je ponavadi odvisna od panoge dejavnosti delodajalca oziroma od poklica delojemalca.

(b) Prostovoljna

Tu ni predpisana niti višina niti način pokojninskega varčevanja. Omejena je le višina zneska, ki jo kot davčno olajšavo izkoristita delodajalec in delojemalec.

Naložbeni sistem ima, tako kot dokladni, določene prednosti. Prva prednost je pozitiven vpliv na gospodarsko rast na katero vpliva s tem, ko spodbuja varčevanje in ustvarja rezerve za trajne naložbe. Druga prednost je stroškovna učinkovitost (manjši prispevki za izplačilo enakih pokojnin), tretja prednost je neodvisnost od demografskih gibanj, saj vsak posameznik nalaga prispevke na svoj osebni račun, četrta prednost pa je manjše politično tveganje (odpornost sistema na pritiske po večanju pokojnin) (Vrtačnik, 2007, str. 4). Pomanjkljivosti naložbenega sistema so predvsem administrativni stroški, ki so bistveno višji kot pri dokladnem sistemu, saj pri naložbenem zajemajo še stroške upravljanja investicij, stroške informiranja, stroške trženja pokojninskih skladov ter stroške državnega nadzora in kontrole (Vollmaier, 2002, str. 22).

Če primerjam naložbeni sistem z dokladnim, lahko opazim, da so prednosti naložbenega sistema zrcalna slika slabosti dokladnega in obratno (Tabela 2). Na podlagi teh ugotovitev lahko trdim, da določena kombinacija obeh sistemov financiranja zagotavlja takšen sistem pokojninskega zavarovanja, ki omogoča učinkovito odpravljanje različnih slabosti in vzpodbuja gospodarsko rast.

Tabela 2: Glavne prednosti in slabosti pokojninskih sistemov glede na oblike financiranja

	Dokladni sistem	Naložbeni sistem
(a) Zavarovanje proti medgeneracijski neenakosti	+	-
(b) Zavarovanje proti demografskim šokom	-	+
(c) Zavarovanje proti naložbenemu tveganju	+	-
(d) Zavarovanje proti političnemu tveganju	-	+
(e) Močne vzpodbude za varčevanje	-	+
(f) Močne vzpodbude za delo	-	+
(g) Nizki administrativni stroški	+	-

Vir: R. Disney, *Can we afford to grow older?*, 1998, str. 6.

2.4 Možne oblike pokojninskih sistemov

Poznamo torej javni in zasebni pokojninski sistem. V javnem sistemu morajo vsi delavci in drugi zavarovanci, ki so določeni v zakonu, prispevke obvezno vplačevati. V zasebnem pokojninskem sistemu pa se posameznik sam odloči ali bo sploh varčeval, kolikšne prispevke bo vplačeval in kam bo vlagal svoj denar.

Pri dokladnem sistemu velja, da današnje aktivno prebivalstvo vplačuje prispevke, ki se uporabijo za izplačevanje pokojnin današnjim upokojencem, za današnje aktivno prebivalstvo pa bodo v njihovi upokojenski dobi skrbele prihodnje aktivne generacije. Pri naložbenem sistemu se denar kopiči na zavarovančevem računu in ko se le-ta upokoji, denar z računa začne črpati zase.

Težko bi govorila, da ima neka država samo eno osnovno obliko pokojninskih sistemov in samo en sistem financiranja, saj v večini držav pokojninske sisteme kombinirajo, vendar povsod ena oblika prevladuje. V Tabeli 3 predstavljam štiri možne oblike pokojninskih sistemov. V nadaljevanju jih bom opisala in pri vsaki obliki omenila državo, v kateri omenjena oblika pokojninskega sistema prevladuje.

Tabela 3: Možne oblike pokojninskih sistemov

SISTEMI FINANCIRANJA	OBLIKE SISTEMOV	
	JAVNI SISTEM	ZASEBNI SISTEM
DOKLADNI SISTEM	A	C
NALOŽBENI SISTEM	B	D

Vir: Lastni prikaz.

A. Javni dokladni sistem

V praksi nekako velja, da je javni sistem enak dokladnemu sistemu, saj sta tako javni pokojninski sistem kot dokladni sistem financiranja obvezna (določena s strani države). Delojemalec in delodajalec morata obvezno vplačevati določene prispevke v pokojninsko blagajno, prispevne stopnje pa se od države do države razlikujejo. Tipična predstavnica javnega dokladnega sistema je Nemčija. Obvezno pokojninsko zavarovanje je bilo tu uvedeno pred več kot sto leti kot prvi državni pokojninski sistem na svetu. Zavarovanje v tej državi je obvezno za vse zaposlene in zato lahko govorim, da gre za javni sistem. Za njihov sistem velja medgeneracijska solidarnost, saj sedanje aktivno prebivalstvo plačuje za sedanjo upokojeno generacijo in zato lahko v primeru Nemčije govorim o dokladnem sistemu financiranja javnega pokojninskega sistema.

B. Javni naložbeni sistem

Pri tej obliki gre sicer za državno pokojninsko zavarovanje, vendar se tukaj, za razliko od prve oblike (javni dokladni sistem), državno pokojninsko zavarovanje financira po

naložbenem principu. Tipična predstavnica tega sistema je Švedska. Na Švedskem je pokojninsko zavarovanje obvezno za vse zaposlene in zato lahko govorim o javnem sistemu, vendar pa imajo zaposleni možnost sami izbrati določeno število pokojninskih skladov, ki bodo upravljali z njihovimi sredstvi in zato lahko govorim o naložbenem sistemu financiranja pokojninskega sistema. V primeru, da sami ne izberejo določenih skladov, se sredstva zavarovancev naložijo v poseben varčevalni sklad znotraj nacionalnega pokojninskega sklada. Posameznik se lahko odloči za izplačilo zagotovljene pokojnine ob upokojitvi ali za izplačilo spremenljivih mesečnih zneskov.

C. Zasebni dokladni sistem

To je oblika, ki je nekoliko nelogična in nerealna. Oblika je nerealna zato, ker bi bilo čudno, da bi zavarovanec prostovoljno zbiral prispevke (zato bi lahko govorila o zasebnem sistemu) in jih namenjal izplačilu pokojnin današnjemu upokojenemu prebivalstvu (zato bi lahko govorila o dokladnem sistemu). Ta sistem naj bi izgledal nekako takole: zavarovanec bi se sam odločil, da bo mesečno zbiral prispevke, ti zbrani prispevki pa bi bili vsak mesec v celoti namenjeni izplačilu pokojnin današnjim upokojencem. Zavarovanec od tega ne bi imel nič. Zato je ta pokojninski sistem nerealen in ga v njegovi ustavni obliki ne najdemo v nobeni državi.

D. Zasebni naložbeni sistem

Če v praksi torej velja, da je javni sistem enak dokladnemu sistemu, potem velja tudi, da je zasebni sistem enak naložbenemu sistemu. Velika Britanija in ZDA sta tipični predstavnici tega sistema, saj imata šibek značaj javnega pokojninskega sistema in bogat izbor zasebnih pokojninskih zavarovanj. Bistvo zasebnega sistema je, da se posameznik sam odloči, da bo varčeval, koliko bo varčeval in kam bo vlagal svoj denar (če je tveganju naklonjen, bo denar vložil v bolj tvegane, a hkrati možno, da tudi najbolj donosne sklade, če pa tveganju ni naklonjen, bo za svojo pokojnino varčeval na primer v banki). Bistvo naložbenega sistema je financiranje pokojninskega zavarovanja tako, da se mesečni prispevki nalagajo na zavarovančev račun. Zbrana sredstva se obrestujejo po dogovorjeni obrestni meri ali glede na dobiček, ki ga upravljalec pokojninskega sklada uresniči z naložbami, v katere investira sredstva z računa zavarovanca.

3 POKOJNINSKI SISTEM V SLOVENIJI

3.1 Osnovne značilnosti slovenskega pokojninskega sistema

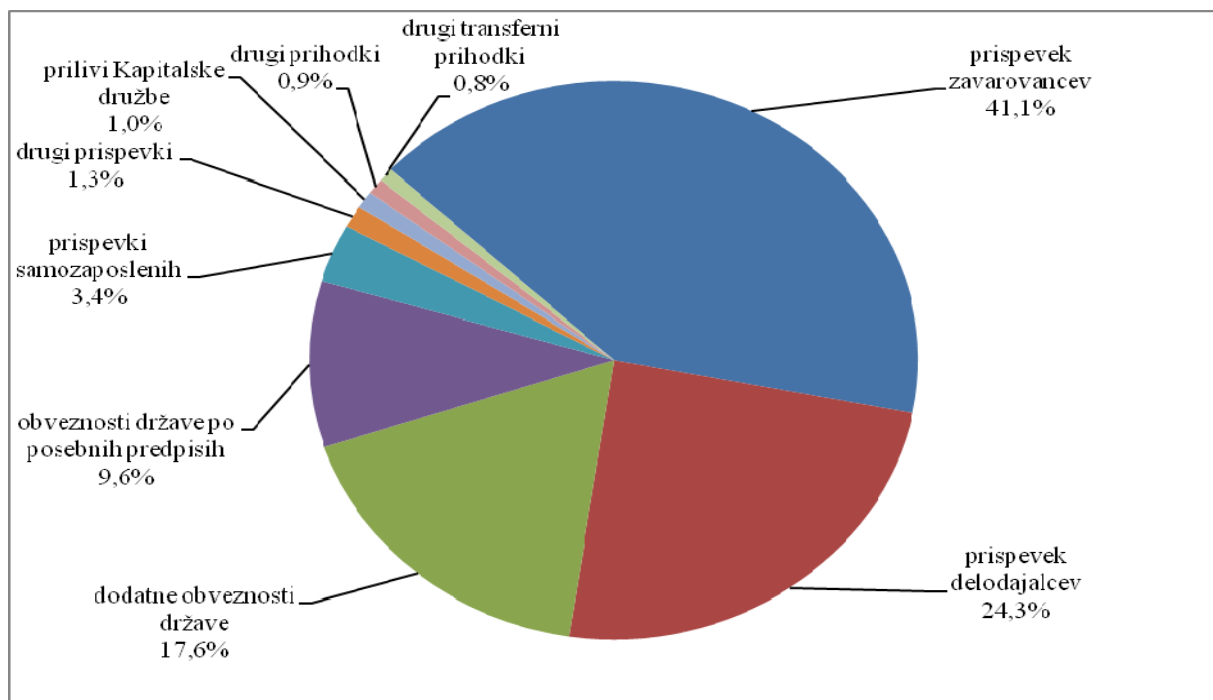
Če pogledam Tabela 3 na prejšnji strani, lahko rečem, da v Sloveniji, tako kot v Nemčiji, prevladuje javni dokladni sistem. To pomeni, da morajo vsi zaposleni in njihovi delodajalci v pokojninsko blagajno obvezno vplačevati prispevke, ki se nato uporabijo za izplačevanje pokojnin sedanjim upokojencem. Pokojninsko in invalidsko zavarovanje se namreč v naši državi financira z okoli 70 % prihodkov od prispevkov aktivnih zavarovancev in delodajalcev.

Stopnje oziroma višino prispevkov določa Državni zbor Republike Slovenije na predlog Vlade Republike Slovenije. Osnova za obračunavanje prispevkov je bruto plača oziroma bruto zavarovalna osnova. Plačevanje prispevkov urejata Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju in Zakon o prispevkih za socialno varnost. Za pokojninsko in invalidsko zavarovanje se plačujejo naslednje vrste prispevkov (Financiranje, 2007):

- prispevek zavarovancev, ki znaša 15,50 %,
- prispevek delodajalcev, ki znaša 8,85 %,
- prispevek delodajalcev za zavarovalno dobo s povečanjem (od 4,20 % do 12,60 %) in
- prispevki za posebne primere zavarovanja.

Okoli 70 % prihodkov torej Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje dobi od prispevkov zavarovancev in delodajalcev, okoli 30 % prihodkov pa Zavod dobi iz sredstev državnega proračuna, s prispevki za pokojninsko in invalidsko zavarovanje od nadomestil s strani Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve (MDDSZ), od Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje (ZRSZ) in Zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije (ZZZS) ter od prilivov Kapitalske družbe (KAD) (Slika 1).

Slika 1: Podrobnejši prikaz skupnih prihodkov Zavoda po njihovi strukturi v letu 2006

Vir: Letno poročilo 2006, 2007, str. 8, slika II.1.

Zadnje čase je v Sloveniji vse bolj prisotno tudi zasebno naložbeno pokojninsko zavarovanje. Da je za ohranitev življenjskega standarda, poleg obveznega zavarovanja, pomembno tudi prostovoljno zavarovanje, se zaveda že kar lepo število Slovencev. Statistika vključenih v prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje, od uvedbe do konca leta 2006 pa kaže, da je

bilo v nekaj letih vključenih več kot 50 % zavarovancev obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja (Število vključenih v prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje, 2007).

Institucija, ki v Republiki Sloveniji izvaja obvezno pokojninsko zavarovanje je Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Njegova urejenost in njegovo poslovanje v letu 2006 sta opisana v sledečih poglavjih.

3.2 Institucionalna urejenost v Republiki Sloveniji

Nosilec in izvajalec sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja v Sloveniji je Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (v nadaljevanju Zavod). Ta je bil v tej obliki konstituiran 20. oktobra 1992 in je univerzalni pravni naslednik prejšnje Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Zavod izvaja enotno obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje za celotno območje Republike Slovenije na Centrali v Ljubljani, devetih območnih enotah in treh izpostavah. Zavod po zakonu zastopa, predstavlja in vodi generalni direktor, ki je hkrati poslovodni organ. Poleg funkcij zastopanja in predstavljanja je tudi odredbodajalec za Zavod, predlaga temelje poslovne politike, splošne akte, poročila in plane dela ter opravlja druge naloge v skladu z zakonom.

Organ upravljanja zavoda je Svet Zavoda. Sestavlja ga 27 članov, od tega:

- 10 članov imenuje Vlada Republike Slovenije,
- 6 članov imenujejo sindikati, reprezentativni za območje države, od tega lahko imenujejo zveze ali konfederacije, ki so po registru reprezentativnih sindikatov reprezentativne za območje države, najmanj enega predstavnika,
- 4 člane imenujejo delodajalska združenja na ravni države,
- 5 članov imenujejo zveze oziroma organizacije upokojencev na ravni države,
- 1 člana imenuje organizacija delovnih invalidov na ravni države,
- 1 člana izvolijo delavci Zavoda.

Pristojnosti sveta Zavoda določa zakon. Svet tako po 4. odstavku 266. člena ZPIZ-1 med drugim sprejema kriterije za določitev različnih prispevnih stopenj prispevka za primer poškodbe pri delu in poklicne bolezni, kriterije za odpis, delni odpis ter obročno odplačevanje prispevkov, spremlja gmotni položaj upokojencev in delovnih invalidov, odloča o uskladitvi pokojnin in drugih pravic iz zakona, sprejema programe dejavnosti, finančni načrt, zaključne račune ter poslovna poročila Zavoda, določa način uporabe sredstev za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, imenuje in razrešuje generalnega direktorja in je odgovoren za poslovanje Zavoda (Organiziranost zavoda, 2007).

3.3 Poslovanje Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje v letu 2006

Finančno poslovanje Zavoda v letu 2006 je bilo relativno uspešno. Tako je Zavod v letu 2006 tekoče mesečno izpolnjeval vse svoje načrtovane obveznosti izplačevanja pokojninskih, invalidskih in drugih dajatev in s tem redno izvajal svoje poslanstvo, za katerega je po zakonu zadolžen. V vsakem trenutku je bila zagotovljena, skladno z zakonskim določilom, likvidnost poslovanja Zavoda in tudi ob koncu leta 2006 so bili prihodki in odhodki Zavoda izravnani, primanjkljaji iz preteklih let pa so bili zakonsko sanirani že sredi leta 2005.

Iz pregleda prihodkov je razvidno, da so bili ti, v sodelovanju Zavoda z Ministrstvom za finance, skoraj vse mesece sistemsko uravnani z višino odhodkov. Na ta način so bila tudi nekatera večja mesečna povečanja izplačil dajatev, kot so majsko izplačilo dodatka upokojencem ter februarska in decembrska valorizacija pokojnin s poračunom za nazaj, ob precej nižjih prilivih od prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje v teh treh mesecih, pokrita s povečanimi prilivi iz državnega proračuna, v okviru enotnega zakladniškega računa Slovenije, iz naslova dodatne obveznosti države. Kot dodatna sredstva za bilančno izravnavo je Zavod, po sklepu Vlade Republike Slovenije, prejel novembra tudi dobrih 39 milijonov EUR dodatnih sredstev od Kapitalske družbe.

Finančni načrt prihodkov od prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje je bil v letu 2006 celo nekoliko presežen. Razlog za presežek je dejanska rast plač in višja zaposlenosti, kot je bila določena z makroekonomsko oceno za načrtovanje višine prispevkov v finančnem načrtu. Iz pregleda odhodkov je razvidno, da so bili nižji od načrtovanih in sicer zaradi nižjega povprečnega števila upravičencev do pokojninskih, invalidskih in drugih dajatev ter nižjih količnikov za obrutenje pokojnin in nadomestil za plačilo zdravstvenega prispevka Zavodu za zdravstveno zavarovanje Slovenije.

Najpomembnejše za finančno poslovanje je, da se od sredine leta 2005, ko je bil sprejet zakon o prevzemu Zavodovega dolga s strani države, Zavodu ni bilo potrebno več mesečno zadolževati. 1. julija 2005 je Republika Slovenija prevzela obveznost najetega posojila, v višini dobrih 70 mio EUR in pripadajoče obresti, v višini 616.758 EUR. Posojilo je bilo posledica znižanja prispevne stopnje leta 1996, ko je bila znižana iz takratnih 31 % na sedanjih 24,35 %. Posledično je Zavod že konec leta 2005 izkazal nižje stroške najema kreditov in višje prihodke od obresti danih depozitov. Od tedaj dalje se Zavodu ni bilo potrebno več zadolževati in so bili v celoti odpravljeni primanjkljaji iz preteklih let. To je pozitivno vplivalo tudi na finančno poslovanje Zavoda v letu 2006, saj se mu prvič, po dolgih letih, ni bilo potrebno več mesečno zadolževati (Letno poročilo 2006, str. 66).

Zavod je, finančno gledano, poslovno leto 2006 zaključil uspešno, z izravnano bilanco prihodkov in odhodkov ter v celoti realiziral zastavljeni cilj nemotenega in rednega izplačevanja pokojninskih, invalidskih in drugih dajatev. Da pa je bilo njegovo finančno

poslovanje uspešno, je v veliki meri poskrbela država, saj so bili prilivi iz državnega proračuna višji kot prejšnja leta, poleg tega je Zavod od Kapitalske družbe prejel zajetno denarno pomoč. Razlogi, zaradi katerih so morali biti prilivi s strani države višji so:

(a) Poslabševanje razmerja med zavarovanci in upokojenci

Prvi razlog, ki negativno vpliva na poslovanje Zavoda, je poslabševanje razmerja med zavarovanci in upokojenci. V letu 1984 je na 1.000 zavarovancev prišlo 331 upokojencev, leta 2006 pa je na 1.000 zavarovancev prišlo že 620 upokojencev. To pomeni, da so leta 1984 delali 3,02 zavarovanci za enega upokojenca, leta 2006 pa je za enega upokojenca delalo 1,61 zavarovanca, kar je skoraj za polovico manj kot leta 1984 (Tabela 4).

Tabela 4: Razmerje med zavarovanci in upokojenci v obdobju od 1984 do 2006

	1984	1987	1990	1998	2000	2002	2004	2006
Upokojenec: Zavarovanec	1 : 3,02	1 : 2,77	1 : 2,30	1 : 1,66	1 : 1,74	1 : 1,64	1 : 1,60	1 : 1,61

Vir: Zavarovanci pokojninskega in invalidskega zavarovanja, 2007.

Padec razmerja med zavarovanci in upokojenci pomeni, da je čedalje manj zavarovancev in vse več upokojencev. Za pokojninsko blagajno to pomeni, da pada število tistih, ki vplačujejo prispevke v blagajno, hkrati pa narašča število tistih ljudi, ki iz blagajne prejemajo pokojnine. To pomeni, da bo potrebno z manjšo vsoto prispevkov pokriti višjo vsoto pokojnin, posledica tega pa so nižje pokojnine.

(b) Naraščajoče število starostnih upokojencev

Drugi razlog, ki negativno vpliva na poslovanje Zavoda, je naraščajoče število starostnih upokojencev. Medtem, ko je bilo leta 1991 povprečno 227.524 starostnih upokojencev, je to število do leta 2006 naraslo na 322.755 (Tabela 5). Povprečno število upokojencev je torej v obdobju od 1991 do 2006 naraslo za 95.231 zavarovancev, kar znaša slabih 42 %.

Tabela 5: Povprečno število prejemnikov starostnih pokojnin v obdobju od 1991 do 2006

	1991	1995	1999	2000	2002	2004	2005	2006
Število upokojencev	227.524	259.253	276.255	282.005	295.304	308.443	315.092	322.755

Vir: Zavarovanci pokojninskega in invalidskega zavarovanja, 2007.

Rast števila upokojencev pomeni višje izdatke za pokojninsko blagajno in padec razmerja med zavarovanci in upokojenci. To pa za pokojninsko blagajno predstavlja težavo, saj glede na naraščajoče število upokojencev potrebuje vse več prihodkov, da bo lahko nemoteno pokrivala vse odhodke.

(c) Zgodnejše upokojevanje

Tretji razlog, ki negativno vpliva na poslovanje Zavoda, je zgodnejše upokojevanje. V obdobju od 2000 do 2006 so se zavarovanci upokojevali ob nekaterih ugodnostih, kljub zaostrenim pogojem upokojevanja, ki jih je določil zakon iz konca leta 1999. Ugodnosti, ki so omogočale zgodnejšo upokojitev so: znižanje starostne meje zaradi otrok, uveljavitev pravice do pokojnine po prejšnjih predpisih in uveljavitev deleža vdovske pokojnine, zaradi katerega so vdove ali vdovci ponovno oziroma prvič uveljavili starostno pokojnino (Letno poročilo 2006, str. 11).

Če pogledam na primer znižanje starostne meje zaradi otrok vidim, da se zavarovanki oziroma zavarovancu v prehodnem obdobju znižuje starostna meja za vsakega rojenega ali posvojenega otroka, ki ima državljanstvo Republike Slovenije in za katerega je skrbel(a) ter ga vzgajal(a) najmanj pet let. V letu 2006 se je znižala starostna meja za enega otroka za 3 mesece in 15 dni, za dva otroka za 8 mesecev in 23 dni, za tri otroke za 15 mesecev in 23 dni, znižanje za četrtega in vsakega naslednjega otroka, ki je za vsakega otroka enako, pa se prišteje k znižanju za tri otroke (Tabela 6). Za pet otrok je torej znižanje v letu 2006 znašalo 2 leti, 9 mesecev in 9 dni. Znižanje starosti ni neomejeno. Za žensko se lahko starost na tej podlagi zniža največ do starosti 53 let, za moškega pa do starosti 58 let.

Tabela 6: Znižanje starostne meje zaradi otrok v obdobju od 2000 do 2014

Leto	1 otrok	2 otroka	3 otroci	Dodatek za 4. in naslednje otroke
2000	15 dni	1 mesec 8 dni	2 meseca 8 dni	1 mesec 8 dni
2001	1 mesec	2 meseca 15 dni	4 mesece 15 dni	2 meseca 15 dni
2002	1 mesec 15 dni	3 mesece 23 dni	6 mesecev 23 dni	3 mesece 23 dni
2003	2 meseca	5 mesecev	9 mesecev	5 mesecev
2004	2 meseca 15 dni	6 mesecev 8 dni	11 mesecev 8 dni	6 mesecev 8 dni
2005	3 mesece	7 mesecev 15 dni	13 mesecev 15 dni	7 mesecev 15 dni
2006	3 mesece 15 dni	8 mesecev 23 dni	15 mesecev 23 dni	8 mesecev 23 dni
2007	4 mesece	10 mesecev	18 mesecev	10 mesecev
2008	4 mesece 15 dni	11 mesecev 8 dni	20 mesecev 8 dni	11 mesecev 8 dni
2009	5 mesecev	12 mesecev 15 dni	22 mesece 15 dni	12 mesecev 15 dni
2010	5 mesecev 15 dni	13 mesecev 23 dni	24 mesecev 23 dni	13 mesecev 23 dni
2011	6 mesecev	15 mesecev	27 mesecev	15 mesecev
2012	6 mesecev 15 dni	16 mesecev 8 dni	29 mesecev 8 dni	16 mesecev 8 dni
2013	7 mesecev	17 mesecev 15 dni	31 mesecev 15 dni	17 mesecev 15 dni
2014	7 mesecev 15 dni	18 mesecev 23 dni	33 mesecev 23 dni	18 mesecev 23 dni

Vir: Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, 1999, 399.člen.

Zgodnejše upokojevanje zaradi ugodnosti posledično prinese večje število upokojencev, to pa za pokojninsko blagajno pomeni višje izdatke za pokojnine in seveda zopet padec razmerja med zavarovanci in upokojenci.

Za vse zgoraj naštete razloge sem ugotovila, da imajo velik negativen vpliv na Zavod. Vsi trije razlogi prinašajo večje število starostnih upokojencev in posledičen padec razmerja med zavarovanci in upokojenci, kar za pokojninsko blagajno predstavlja velike težave, ki vodijo v krizo. Za omenjene razloge obstajajo različni vzroki. Ti vzroki so opisani v naslednjem poglavju.

3.4 Vzroki za problematiko pokojninske blagajne v Republiki Sloveniji

Poslovanje Zavoda se je skozi določeno obdobje bistveno spreminjalo. Na njegovo poslovanje so in bodo tudi v prihodnosti vplivali:

- neugodna demografska gibanja (upadanje rojstev in podaljševanje življenjske dobe),
- neugodno stanje na trgu dela (brezposelnost) in predčasno upokojevanje ter
- neustrezna politika Zavoda (šibka povezava med vplačanimi prispevki in pokojninami).

3.4.1 Neugodna demografska gibanja

Demografska vzroka, ki predstavljata velik problem za pokojninsko blagajno, sta upadanje rojstev in podaljševanje življenjske dobe. Na eni strani imamo torej padajoče število rojstev, ki se je v obdobju od 1976 pa do 2006 zmanjšalo za 37,6 %, kar posledično pomeni, da bo čez nekaj let (čez približno 20 do 30 let), ko bi ti otroci morali postati aktivno prebivalstvo, pokojninska blagajna trpela večje pomanjkanje prispevkov. Na drugi strani pa imamo podaljševanje življenjske dobe, s čimer se podaljšuje doba, ko upokojeno prebivalstvo prejema pokojnine iz pokojninske blagajne.

(a) Upadanje rojstev

V Sloveniji se je v zadnjih 50. letih število rojstev skoraj prepolovilo. Rodnost se je zniževala do konca 20. stoletja, odtlej stagnira na zelo nizki ravni oziroma se rahlo povečuje. Iz Tabele 7 na naslednji strani lahko razberem, da je bilo v letu 2006 v Sloveniji 18.932 živorojenih otrok, kar je za dobro tretjino manj kot 30 let prej, celotna stopnja rodnosti (povprečno število živorojenih otrok na žensko v rodni dobi) pa se je v 30 letih zmanjšala iz 2,17 leta 1976 na 1,31 leta 2006 (Živorojeni otroci, Slovenija, 2006, 2007).

Tabela 7: Živorojeni otroci v Sloveniji v obdobju od 1976 do 2006

	1976	1986	1996	2005	2006
ŽIVOROJENI OTROCI	30.339	25.570	18.788	18.157	18.932
- dečki	15.587	13.075	9.710	9.355	9.762
- deklice	14.752	12.495	9.078	8.802	9.170
ŽIVOROJENI NA 1000 PREBIVALCEV	16,80	12,90	9,50	9,10	9,40
CELOTNA STOPNJA RODNOSTI (povprečno število živorojenih na žensko v rodni dobi)	2,17	1,65	1,28	1,26	1,31

Vir: Živorojeni otroci, Slovenija, 2006, 2007.

Nizka rodnost je rezultat zavestnih odločitev za manjše število otrok, obenem pa tudi rezultat odlašanja z rojstvi pri mladih parih, kar ima za posledico, da se mnogo teh, v prihodnosti načrtovanih rojstev, nikoli ne zgodi. Strokovnjaki govorijo o normi majhne družine, ki naj bi bila primarni dejavnik rodnostnega obnašanja v Sloveniji (Černič Istenič, 1994, str. 45). Poleg tega se v razvitem svetu in tudi pri nas vse bolj uveljavlja življenjski stil brez otrok. V generacijah, rojenih v obdobju od 1950 do 1960, je ljudi s takšnim življenjskim stilom že okrog 20 %.

Zadnje raziskave s tega področja kažejo, da si mladi v povprečju želijo 2,4 otroka (Socialni položaj mladih družin, 2006). Ob aktualni stopnji rodnosti, ki je 1,31 otroka na žensko v rodni dobi, si tako Vlada Republike Slovenije kot celotna slovenska družba lahko zastavi vprašanje, kako bo mogoče zmanjšati ta razkorak med željami in realnostjo ter omogočiti mladim parom, da imajo toliko otrok, kot si jih želijo.

Iz zgornje analize sledi, da bo upadanje rojstev povzročilo upadanje števila zavarovancev, ki naj bi v prihodnosti vplačevali prispevke v pokojninsko blagajno. Najbolj zaskrbljeno je lahko današnje aktivno prebivalstvo, saj v času njihove upokojitve, ne bo dovolj zavarovancev, ki bi poskrbeli za izplačilo njihovih pokojnin. Iz analize pa lahko ugotovim tudi to, da se rodi na eno žensko (v njeni rodni dobi) en otrok premalo, da bi se prebivalstvo obnavljalo in da bi višina pokojnin lahko ostala nespremenjena. Za enostavno obnavljanje bi namreč morala ženska (pri sedanji stopnji umrljivosti) v svoji rodni dobi roditi 2,1 otroka, dejansko pa je aktualna stopnja rodnosti skoraj za polovico nižja (Malačič, 2006, str. 80).

(b) Podaljševanje življenjske dobe

Poleg upadanja rojstev je vzrok za problematiko pokojninske blagajne tudi podaljševanje življenjske dobe. Daljša življenjska doba je privilegij sodobnega časa, ki pomeni veliko ugodnost in obenem povzroča visoke stroške tako posamezniku kot tudi državi.

Pričakovana življenjska doba ob rojstvu se iz leta v leto spreminja. Pred tridesetimi leti rojene ženske se lahko nadejajo starosti 73 let, moški pa 65 let. Leta 1995 rojene deklice lahko

pričakujejo, da bodo v povprečju živele skoraj 78 let, dečki pa dobrih 70 let. Leta 2005 rojene deklice lahko pričakujejo, da bodo živele že 81,3 leta, dečki pa že 74,1 leta. Do leta 2050 naj bi se ti vrednosti povečali na 85,1 leta za ženske in 79,8 leta za moške. Te podatke najdem v Tabeli 8, po srednji oziroma »trendni« varianti demografskih projekcij. *Srednja* oziroma »trendna« varianta je tista, v katero oblikovalec projekcij najbolj verjame in se mu zdi najbolj verjetna. Seveda bi bilo povsem nerealno pričakovati, da bo pričakovana življenjska doba ob rojstvu res točno takšna, kot je bilo predvideno v srednji varianti, zato se postavi še neke vrste interval verjetnega gibanja. Njegova zgornja meja je *visoka varianta*, to je varianta z optimističnimi predpostavkami, kar se tiče pričakovane življenjske dobe ob rojstvu, njegova spodnja meja pa je pesimistična – *nizka varianta* (Sambt, 2004, str. 20).

Tabela 8: Gibanje življenjskega pričakovanja ob rojstvu (ločeno za ženske in moške) za Slovenijo v obdobju od 2005 do 2050 po nizki, srednji in visoki varianti demografskih projekcij

		2005	2010	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
Visoka	Moški	73,0	74,4	75,7	77,1	78,4	79,6	80,7	81,7	82,7	83,5
	Ženske	80,6	81,8	82,9	83,9	84,8	85,6	86,4	87,1	87,7	88,2
Srednja »Trendna«	Moški	72,8	73,9	75,0	76,1	77,2	77,9	78,4	78,9	79,4	79,8
	Ženske	80,3	81,2	82,0	82,8	83,4	83,8	84,2	84,6	84,9	85,1
Nizka	Moški	72,6	73,4	74,3	75,2	76,1	76,2	76,2	76,2	76,2	76,2
	Ženske	80,1	80,6	81,1	81,7	82,1	82,1	82,1	82,1	82,1	82,1

Vir: V. Dimovski & S. Penger, *Strategija aktivnega staranja prebivalstva Slovenije s poudarkom na kakovostnem staranju in medgeneracijskem sožitju*, 2007, str. 5, tabela 1.

Slovenija sodi med države z vse starejšim prebivalstvom. Delež oseb, starejših od 65 let, je že ob popisu 1991 presegel 11 %, do leta 2002 se je povečal na 14,7 %, ob koncu leta 2006 pa je bilo pri nas že 15,9 % starejših od 65 let, kar pomeni, da je toliko starih že skoraj 320.000 prebivalcev Slovenije (1. oktober – mednarodni dan starejših, 2007).

Zgornja analiza dokazuje, da se prebivalstvo v naši državi stara, zato se večja število upokojencev. Posledica tega demografskega vzroka so večji pokojninski izdatki iz pokojninske blagajne.

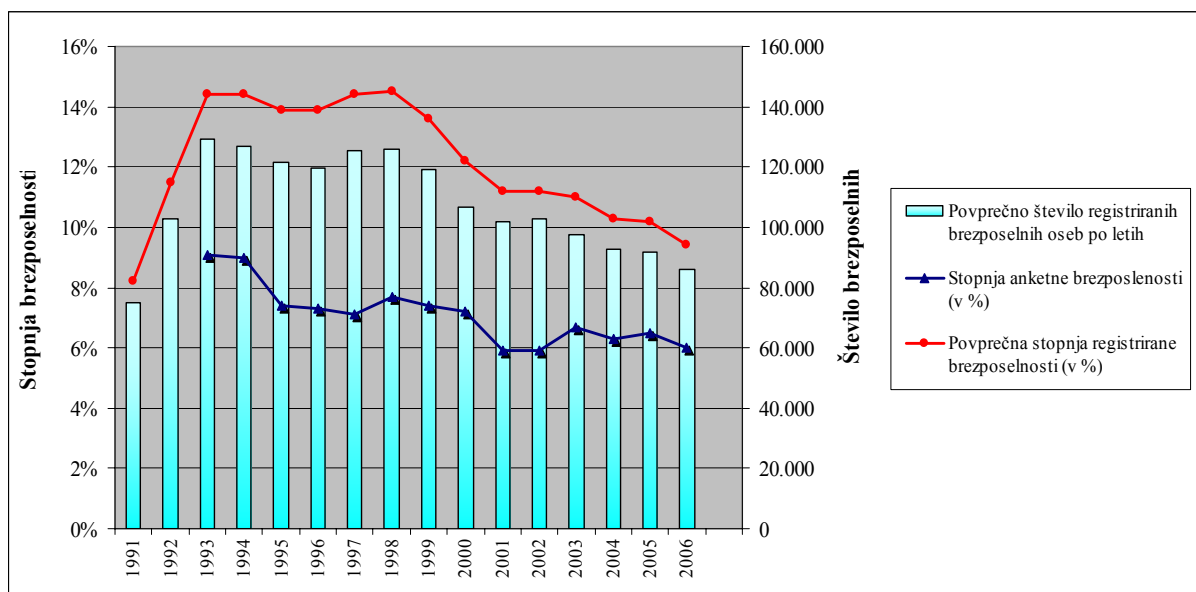
V Sloveniji se zmanjšuje število ljudi, ki bodo vplačevali v pokojninsko blagajno in narašča število ljudi, ki bodo iz nje črpali. Upadanje rojstev in podaljševanje življenjske dobe sta torej demografska vzroka, ki lahko v bistveni meri privedeta do krize javnega pokojninskega sistema.

3.4.2 Neugodno stanje na trgu dela in predčasno upokojevanje

Poleg zmanjševanja števila aktivne populacije, ki je posledica padanja natalitete, zaradi brezposelnosti ostaja neizkoriščen še dodaten del populacije, ki ne plačuje prispevkov za

pokojninsko zavarovanje. Po drugi strani brezposelnost povzroča tudi visoke socialne stroške (nadomestila in podpore za brezposelnost) in s tem obremenjuje državni proračun, vendar brezposelnost dandanes za pokojninsko blagajno ne predstavlja več tako velikega problema, saj je v letih od osamosvojitve do leta 2006 zelo padla (Slika 2). V prvih dveh letih po osamosvojitvi je brezposelnost narasla, kar je bilo posledica prestrukturiranja, zaradi katerega so morali odpustiti veliko število delavcev. Drugi razlog za naraščajočo brezposelnost v teh dveh letih pa je bilo pretvarjanja ogromne »prikrite« brezposelnosti, ki je izhajala iz »socialistične družbene pogodbe« (ta je temeljila na zavračanju brezposelnosti) v »odkrito« (Mencinger, str. 36). Tako je od leta 1991 do leta 1993 število registriranih brezposelnih oseb naraslo za dobrih 54.000. Leta 1993 je bila brezposelnost najvišja. Takrat je bilo v Sloveniji v povprečju 129.087 registriranih brezposelnih oseb, povprečna stopnja registrirane brezposelnosti pa je istega leta znašala 14,4 % (Slika 2). Leta 1993 se je začelo obdobje gospodarskega okrevanja, zato je brezposelnost takrat začela upadati. Leta 2006 je bilo tako v povprečju le še 85.836 registriranih brezposelnih oseb, povprečna stopnja registrirane brezposelnosti pa je istega leta znašala 9,4 %. Povprečna stopnja registrirane brezposelnosti je torej od leta 1993 do leta 2006 padla za 5 odstotnih točk, povprečno število registriranih brezposelnih pa se je v istem obdobju zmanjšalo kar za dobrih 43.000 oseb. Zaradi primerljivosti brezposelnosti z drugimi državami velja omeniti, da je stopnja anketne brezposelnosti (preračunana po metodologiji ILO) v letu 2006 znašala 6 % (Slika 2). V Evropski uniji (EU-25) je bila istega leta stopnja anketne brezposelnosti 7,9 %, kar pomeni, da je bila stopnja slovenske anketne brezposelnosti nižja od evropskega povprečja (Aktivno prebivalstvo, Slovenija, 2006, 2007).

Slika 2: Gibanje povprečne registrirane brezposelnosti, gibanje povprečne stopnje registrirane brezposelnosti in gibanje stopnje anketne brezposelnosti* v Sloveniji v obdobju od 1991 do 2006

Legenda: * Anketna stopnja brezposelnosti je izračunana po metodologiji ILO.

Vir: Priloga 1.

Iz vseh podatkov lahko razberem, da višja brezposelnost prispeva k poslabšanju razmerja med aktivno populacijo in upokojenci, po drugi strani pa povzroča visoke socialne stroške. Vendar v Sloveniji število brezposelnih vztrajno pada, kar je posledica uspešne ekonomske politike države.

Problem visoke stopnje brezposelnosti pa se je pogosto reševal s predčasnim upokojevanjem, ki je bilo prisotno predvsem v tranzicijskih državah. V naši državi se je to dogajalo takoj po osamosvojitvi. Takrat je pokojninski sistem doživljal celo vrsto političnih zlorab in je deloval kot slepo črevo ekonomske politike, ki je tranzicijsko sproščanje presežkov delovne sile reševala s predčasnim upokojevanjem. Država je ustvarila generacijo tako imenovanih »tranzicijskih« upokojencev. V letih 1991 in 1992 je država do polovice sofinancirala dokup pokojninske dobe in tudi delodajalci so s posebnimi finančnimi stimulacijami vzpodbujali in pospeševali predčasno upokojevanje in s tem reševali problem presežne delovne sile. V prvem letu po tranziciji (1991–1992) je število upokojencev zraslo s 418.900 na 448.800. Množično upokojevanje je torej v Sloveniji imelo interes zmanjševanja brezposelnosti, kar se je izkazalo za drago dejanje. Posledica predčasnega upokojevanja je bilo povečanje izdatkov za pokojnine v bruto domačem proizvodu. V letu 1991 so ti izdatki znašali 10,9 % bruto domačega proizvoda, v letu 1992 pa so narasli na 13,8 %. Posledica predčasnega upokojevanja je lahko tudi zmanjšanje razmerja med zavarovanci in upokojenci. Ta je v letu 1991 znašal 1,95 zavarovanca na upokojenca, leta 1992 pa samo še 1,7 zavarovanca na upokojenca (Stanovnik, 2002, str. 26-28).

Upokojitev odvečne delovne sile je bila pogosto najbolj elegantna rešitev za obe strani, za zaposlene in delodajalce. Vlade so se obupno trudile, da bi obdržale brezposelnost v še sprejemljivih okvirih, zato so poskrbele za sprejem predpisov, ki so omogočili zgodnjo pridobitev pokojninskih pravic. Ob reševanju kratkoročnih problemov so pozabile, da so aktivni generaciji s tem izstavile račun, ki ga bo potrebno plačevati naslednjih 20 ali več let (Bešter, 1996, str. 132).

Problem predčasnega upokojevanja se je torej deloma odpravil z nižjo stopnjo brezposelnosti, bistveno pa je naša država ta problem omejila tako, da je občutno dvignila ceno za odkup vsakega leta.

3.4.3 Neustrezna politika Zavoda

Z vidika (ne)ustreznosti politike Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje bom govorila o povezavi med prispevki in pravicami. Načelo aktuarske pravičnosti pravi, da mora biti med vplačanimi prispevki in pravicami čim močnejša povezava, vendar v Sloveniji za znaten del izplačanih pokojnin to načelo ni uresničeno v zadostni meri.

Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje vodi neustrezno politiko, saj je dandanes povezava med prispevki in pravicami relativno šibka. Obstaja okoli 50 različnih skupin prejemnikov izjemnih pokojnin, ki so proračun Republike Slovenije v letu 2006 obremenili skupaj za dobrih 346 milijonov EUR. Te izjemne pokojnine se izplačujejo po znamenitem 232. členu Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, ki med drugim vključuje vojaške, administrativne, borčevske, izjemne, državne, dimnikarske in druge pokojnine. Njihov skupni imenovalec je, da njihovo izplačilo ni pogojeno z vplačanimi prispevki in so z vidika aktuarske pravičnosti problematične. Posledica neločevanja teh izjemnih pokojnin, ki niso osnovane na vplačanih prispevkih in so v nasprotju z zavarovalniškimi načeli in ostalih pokojnin, ki so osnovane na vplačanih prispevkih, je višji delež pokojnin v bruto domačem proizvodu (BDP).

Sredstva za izplačila pokojnin po 232. členu Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju sicer nakazuje proračun Republike Slovenije, a je kljub temu sporno, da so se kar okoli 150.000 oziroma dobri četrtini vseh upokojencev v letu 2006 izplačale pokojnine, ki niso bile osnovane na vplačanih prispevkih. Tovrstna velikodušnost je v letu 2006 stala okoli 30 % vseh proračunskih transferjev v blagajno Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (Brščič, 2006).

Iz zgornje analize lahko razberem, da je stanje, ko ena četrtina (Brščič, 2006) upokojencev prejema pokojnine, katerih izplačilo ni pogojeno z vplačanimi prispevki, nevzdržno tako z makroekonomskega vidika kot tudi z vidika aktuarske pravičnosti. Šibka povezava med prispevki in pravicami je torej velik problem in temu problemu bo morala država posvetiti še veliko pozornosti.

Med vsemi vzroki, naštetimi v tem poglavju, je bila brezposelnost v času po osamosvojitvi glavni vzrok, zaradi katerega je prišlo do pokojninskih reform. Obe izvedeni reformi v naši državi sta opisani v naslednjem poglavju.

3.5 Pokojninske reforme v Sloveniji

Obstajata parametrična in paradigmska reforma. Za razliko od paradigmske reforme parametrična zgolj spreminja sistemske parametre obstoječega sistema, kar pomeni, da reforma temelji zlasti na postopnem a znatnem podaljševanju upokojitvene starosti, podaljševanju obračunskega obdobja za izračun pokojnine, spremembi nadomestitvenega razmerja med pokojnino in plačo ter spremembi načina usklajevanja pokojnin. Mednarodni denarni sklad in Svetovna banka sta poskušala Sloveniji vsiliti paradigmski model reforme po čilenskem zgledu, ki bi pri nas uvedel tristebni pokojninski sistem, osrediščen okoli drugega stebra, kar pomeni zasebno upravljanje poklicnih pokojninskih načrtov s polnim kapitalnim pokritjem. Vloga prvega stebra (javnega dokladnega pokojninskega sistema) naj bi se tako bistveno zmanjšala. Kljub dobronamernim predlogom je Slovenija izbrala parametrični model reforme.

Glavni razlogi za parametrični model reforme so bili javnofinančna nevezdržnost financiranja prehoda iz obstoječega sistema v naložbeni sistem, nasprotovanje socialnih partnerjev in ne nazadnje plitkost slovenskega finančnega trga. Uvedba individualnih pokojninskih računov s kapitalnim pokritjem bi bila radikalnejša, a je bila ta zaradi enormnih stroškov financiranja prehoda popolnoma utopična. Iz navedenih razlogov izhaja, da je bil izbor modela parametrične pokojninske reforme razumen in v danih okoliščinah s politično-ekonomskega vidika tudi edino smiseln. Privatizacija pokojninskega sistema bi namreč povzročila stroške, ki bi bili vidni, skoncentrirani in takojšnji, koristi pa nejasne, razpršene in dolgoročne (Brščič & Kešeljević, 2006b).

3.5.1 Cilji pokojninskih reform

Cilji pokojninskih reform so (Nacionalno strateško poročilo o primernih in vzdržnih pokojninah Republike Slovenije 2005, 2005):

(1.) Podaljševanje delovne dobe in dvig starostne meje za upokojitev

Delovna doba in starost sta pogoja za starostno upokojitev, ki se morata spremeniti, saj prehajamo v obdobje dolgožive družbe. To pomeni, da če ljudje živijo dlje, morajo posledično tudi delati dlje in biti ob upokojitvi starejši. Daljša, ko bo delovna doba in starejši ko bodo ljudje ob upokojitvi, dlje bo pokojninska blagajna prejela prispevke od posameznega zavarovanca. Prvi cilj pokojninskih reform je torej podaljšati povprečno delovno dobo in dvigniti povprečno starost ob upokojitvi ter s tem omogočiti dodatne pritoke v pokojninsko blagajno.

(2.) Preprečevanje predčasnega upokojevanja

Predčasno upokojevanje je bilo močno prisotno predvsem v času po osamosvojitvi naše države, ko je bilo uporabljeno kot instrument za reševanje presežnih delavcev. Posledica predčasnega upokojevanja je višje število upokojencev in nižja efektivna starost ob upokojitvi. Drugi cilj pokojninskih reform je torej odprava predčasnega upokojevanja, saj bi s tem nekoliko zaustavili hitro rast števila upokojencev, hkrati pa bi ljudje, ki ne bi imeli možnosti predčasne upokojitve, delali dlje in bili ob upokojitvi starejši.

(3.) Znižanje deleža pokojninskih izdatkov v bruto domačem proizvodu

Tretji cilj pokojninskih reform je čim manjši delež iz bruto domačega proizvoda nameniti za pokojnine, saj je drugače državna blagajna preveč obremenjena. Cilj torej je, da zavarovanci sami poskrbijo za svoje pokojnine in tako čim manj obremenjujejo javne finance. Delež pokojninskih izdatkov v bruto domačem proizvodu pa mora biti čim manjši tudi zato, ker bo staranje znatno vplivalo predvsem na izdatke za zdravstvene in socialne storitve ter tako terjalo prilagoditev socialnih storitev.

(4.) Medgeneracijska pravičnost

Četrti cilj pokojninskih reform je medgeneracijska pravičnost. Pojem medgeneracijska pogodba pomeni, da današnja celotna aktivna generacija s svojimi prispevki od osebnih prejemkov financira pokojnine celotni današnji upokojenski generacije. Pojem medgeneracijska pravičnost pa pomeni, da morajo biti donosi prispevkov, to so pokojnine delavcev, ki sedaj odhajajo v pokoj, enaki donosom, ki jih bodo deležni tisti, ki šele vstopajo v zavarovalno razmerje (Brščič, 1996, str. 14).

(5.) Zagotavljanje učinkovitosti in zmogljivosti pokojninskega sistema

Peti cilj pokojninskih reform je zagotavljanje dovolj visoke pokojnine za kakovostno življenje upokojencev. Država naj bi poskrbela, za dovolj učinkovit sistem, ki bi upokojencem zagotavljal brezskrbno tretje življenjsko obdobje, poleg tega pa je bistveno tudi to, da je pokojninski sistem sposoben sproti in redno izplačevati pokojnine in da so upokojenci s pokojninskim sistemom zadovoljni.

(6.) Zagotavljanje načela enakega obravnavanja moških in žensk

Šesti cilje pokojninskih reform je zagotavljanje načela enakega obravnavanja moških in žensk. Pokojninski sistem mora biti naravnano na enakopravno obravnavo, kar pomeni, da mora obema spoloma zagotavljati enake pogoje upokojevanja. Cilj torej je moškim in ženskam izenačiti zahtevano delovno dobo in zahtevano starost za starostno upokojitev ter tako priti do nekaj prepotrebni prispevkov.

(7.) Transparentnost pokojninskega sistema

Pomen transparentnosti je, da ima zavarovanec v vsakem trenutku omogočen vpogled v to, koliko prispevkov je že vplačal v pokojninsko blagajno. Na podlagi tega lahko predvidi, kolikšna bo njegova pokojnina. Poleg tega je pri zadnjem cilju pokojninskih reform bistveno tudi to, da se iz pokojninske blagajne ne izplačujejo pokojnine, katerih povezava med vplačanimi prispevki in pravicami je šibka.

3.5.2 Izvedene reforme

Zgoraj naštetih ciljev je Slovenija poskušala doseči z dvema reformama: prva, oziroma mala pokojninska reforma iz leta 1992, ki je bila usmerjena zlasti v zaježitev procesa predčasnega upokojevanja in druga, oziroma velika reforma iz leta 1999, ki je v dobršni meri zaostriila pogoje upokojevanja.

(a) Reforma iz leta 1992

S sprejetjem Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju je bil 5. marca 1992 oblikovan prvi samostojni in celovit sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja v samostojni Sloveniji (Priatelj, 1992, str. 1). Novi zakon je nastal kot posledica osamosvojitve, vse večje vrzeli med pravicami in sredstvi ter zahteve po spremembi

organiziranosti (Prijetelj, 1992, str. 15). Reforma iz leta 1992 je bila zelo ciljno usmerjena. Njen glavni cilj je bil rešitev problema predčasnega upokojevanja.

Zakon iz leta 1992 so označili za »prehodni zakon«, ki naj bi veljal za neko srednjeročno časovno obdobje, v katerem bi bilo možno, po temeljiti proučitvi obstoječih pokojninskih sistemov razvitega sveta in razvojnih tendenc teh sistemov, v miru pripravljati sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ki bi s svojimi novimi instrumenti lahko uspešneje zagotavljal ustrezna sredstva za vse večje število upokojencev in drugih uživalcev pravic. Taka začasna oznaka zakona je bila možna tudi zaradi odločnega sklepa skupščine Republike Slovenije, s katerim je tedanjemu Izvršnemu svetu dala nalogo, da v dveh letih po sprejemu zakona pripravi celovito reformo sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Dve leti je bilo, glede na zahtevnost in politično občutljivost projekta, izjemno kratek rok. Zato tudi v nekaj več kot šestih letih, po sprejemu zakona, taka reforma še ni bila pripravljena, čeprav jo je Vlada stalno napovedovala (Terbižan, 2006, str. 18-20).

(b) Reforma iz leta 1999

Druga reforma se je začela leta 1996 in je potekala v treh fazah (Vrtačnik, 2007, str. 19):

- 1. faza: pričela se je leta 1996, ko je Vlada republike Slovenije pripravila izhodišča za reformo pokojninskega in invalidskega zavarovanja,
- 2. faza: pričela se je leta 1997 z Belo knjigo o reformi pokojninskega in invalidskega zavarovanja, katero je pripravilo Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve in v kateri so obrazloženi razlogi in cilji sprememb ter nakazane najpomembnejše rešitve pokojninskega sistema. Ta faza se je končala aprila leta 1999 s podpisom kompromisnega dogovora o reformi pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ki uvaja tristebni sistem (opisan v naslednjem poglavju) in
- 3. faza: pričela se je s sprejetjem novega Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju decembra 1999, zakon pa je pričel veljati 1. januarja 2000. Glavne značilnosti tega zakona so zvišanje upokojitvene starosti, uvedba tako imenovane polne upokojitvene starosti in z njo povezan sistem dodatkov in odbitkov, razširitev obdobja za izračun pokojnine (z 10 zaporednih let na 18 zaporednih let), znižanje odmerne stopnje, sprememba načina usklajevanja pokojnin (po novem naj bi se pokojnine usklajevale z rastjo plač in ne več z rastjo cen), sprememba invalidskega zavarovanja in uvedba državne pokojnine.

Tristebni sistem

Predlog reforme pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ki je predstavljen v Beli knjigi, predvideva, da se prvotni enovit sistem razdeli v tri stebre pokojninskega in invalidskega zavarovanja (Bela knjiga o reformi pokojninskega in invalidskega zavarovanja, 1997). Vsi trije stebri so predstavljeni v Tabeli 9 na naslednji strani.

Tabela 9: Tristebni sistem pokojninskega zavarovanja

	I. steber	II. steber	III. steber
OBLIKA ZAVAROVANJA	obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje	obvezno in prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje	različne oblike zavarovanj oziroma varčevanj
IZVAJALEC	izvaja ga Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje	obvezno zavarovanje izvaja Kapitalska družba, prostovoljna zavarovanja pa izvajajo vzajemni pokojninski skladi, pokojninske družbe in zavarovalnice	izvajajo banke, zavarovalnice, vzajemni skladi in drugi
VRSTA PREJEMKA	pokojnina iz obveznega zavarovanja (doživljenjsko)	dodatna pokojnina (doživljenjsko)	renta, enkratno izplačilo

Vir: *Pokojninski sistem, 2007.*

(a) Prvi steber

Prvi steber obsega javne sheme pokojninskega zavarovanja, njegova temeljna naloga pa je zagotavljanje osnovnega materialnega standarda vsem upokojevcem, tudi tistim, ki si sami ne morejo privarčevati dovolj sredstev za socialno varnost na starost. V ta steber so obvezno vključeni vsi aktivni zavarovanci, ki so določeni z zakonom. Prvi steber temelji na dokladnem sistemu financiranja, zato se sredstva za izplačilo pokojnin zagotovijo sproti, iz prispevkov zavarovancev (prispevki so predpisani z zakonom in določeni v odstotku od bruto plače). V okviru medgeneracijske pogodbe torej trenutne generacije zavarovancev plačujejo prispevke za trenutno generacijo upokojevcem in pričakujejo, da bodo naslednje aktivne generacije prav tako zbirale sredstva za izplačevanje njihovih pokojnin. Steber se torej financira iz prispevkov od plač zavarovancev, prispevkov delodajalcev, iz državnega proračuna, iz sredstev Kapitalskega sklada ter drugih virov, ki jih določa zakon. S finančnega vidika gre za zadolževanje na račun kasnejših generacij. To imenujemo implicitni dolg pokojninskega sistema. Nosilec in izvajalec obveznega zavarovanja je Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Republike Slovenije, ki ima status javnega zavoda (Vrtačnik, 2007, str. 21).

(b) Drugi steber

Drugi steber predstavlja različne sheme dodatnega pokojninskega zavarovanja in tako dopolnjuje sistem socialnega zavarovanja iz prvega stebra. Z manjšim obsegom socialnega zavarovanja v prvem stebri, raste pomembnost dodatne pokojnine. V dodatno zavarovanje se lahko vključijo le osebe, ki so že vključene v obvezno pokojninsko zavarovanje. Ta steber temelji na naložbenem sistemu financiranja in posamezniku omogoča, da nalaga svoje prispevke na osebni pokojninski varčevalni račun. Z osebnimi varčevalnimi računi upravljajo

javno ali zasebno vodeni pokojninski skladi, ki so v skladu s finančno regulativo in pod nadzorom države. Prispevke za drugi steber lahko plačujejo zaposleni sami ali pa njihovi delodajalci. Obstajata dve bistveni različici drugega stebra: obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje (uvedeno je bilo po 1. januarju 2001 namesto dotedanje beneficirane delovne dobe, tukaj gre za zbiranje prispevkov delodajalcev) in prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje (tukaj ločimo individualno in kolektivno prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje). Višina pokojnine v drugem stebru je odvisna od višine vplačanih prispevkov in donosnosti naložb, v katere so bili ti prispevki naloženi. Ob upokojitvi se zbrana sredstva uporabijo za izplačilo mesečnih anuitet oziroma pokojnin. Prispevki in dohodki iz drugega stebra so v Sloveniji obdavčeni takole: obvezno plačani prispevki se odštejejo od davčne osnove, dohodek, ki se ustvarja z naložbami pokojninskih skladov ni predmet obdavčenja in črpanje dohodka iz pokojninskega sklada se obdavči z dohodnino.

(c) Tretji steber

Tretji steber predstavlja prostovoljna individualna dodatna pokojninska zavarovanja, kot so rentna in življenjska zavarovanja. Zajema torej razne oblike rentnih varčevanj oziroma zavarovanj, vsem pa je skupno, da povečujejo socialno varnost. V ta sistem zavarovanja se lahko vključijo posamezniki, ki še niso vključeni v obvezno zavarovanje in tisti, ki so že vključeni. Nosilci osebnih varčevalnih računov so banke, zavarovalnice, borzno posredniške hiše in družbe za upravljanje. Prispevke lahko vplačujejo delodajalci ali delojemalci. Za razliko od drugega stebra ni davčno stimuliran, saj zanj ne veljajo posebne davčne olajšave (Čebulj, 2004, str. 3-5). Oblike varčevanja v tretjem stebru so predvsem naložbe v vrednostne papirje (z dospelostjo nad enim letom), rentna varčevanja, investicijski skladi (pooblaščenice investicijske družbe in vzajemni skladi), naložbe v nepremičnine ter drugi institucionalni posredniki (banke, pokojninski skladi in zavarovalnice). Tovrstno varčevanje se predlaga predvsem zavarovancem, ki imajo ustrezne finančne zmožnosti in si lahko privoščijo visoko tveganje, kateremu lahko sledijo visoki, vendar nezagotovljeni donosi.

3.5.3 Rezultati reform

V prvi točki tega poglavja so naštetih cilji, ki naj bi jih pokojninske reforme dosegle. Nadaljnje poglavje je namenjeno ugotavljanju doseženosti ciljev.

Tabela 10: Rezultati reform*

CILJI	REZULTATI REFORM
1. Podaljševanje delovne dobe in dvig starostne meje za upokojitev	+ (-)
2. Preprečevanje predčasnega upokojevanja	+
3. Znižanje deleža pokojninskih izdatkov v BDP	+
4. Medgeneracijska pravičnost	-
5. Zagotavljanje učinkovitosti in zmogljivosti pokojninskega sistema	-
6. Zagotavljanje načela enakega obravnavanja moških in žensk	-
7. Transparentnost pokojninskega sistema	-

Opomba: * V tabeli sem prikazala, ali so bili cilji pokojninskih reform doseženi ali ne. Če je + pomeni, da je bil cilj dosežen v celoti, če je znak +(-) pomeni, da je bil cilj dosežen delno, če je – pa pomeni, da cilj ni bil dosežen.

Vir: Lastni prikaz.

(1.) Podaljševanje delovne dobe in dvig starostne meje za upokojitev

Podaljševanje delovne dobe in dvig starostne meje sta pogoja za pridobitev starostne pokojnine. Zaradi neugodnih demografskih gibanj se morata nujno spremeniti. Dokazi, da reforme do danes tega cilja še niso dosegle, so še vedno prenizka polna in povprečna delovna doba in še vedno prenizka polna in povprečna starost ob upokojitvi.

Polna delovna doba je po osamosvojitvi naše države znašala 40 let za moške in 35 let za ženske. Reforma leta 1999 je dvignila samo polno delovno dobo žensk, moški pa so se še naprej upokojevali pri polni delovni dobi 40 let. Zakon iz leta 1999 je določil, da se bo ženskam polna delovna doba postopoma zviševala do leta 2013, ko bo dosegla 38 let. Leta 2006 je torej polna delovna doba žensk znašala 36 let in 3 mesece. Tako se je polna delovna doba v letih od osamosvojitve pa do leta 2006 podaljšala samo ženskam in sicer za 1 leto in 3 mesece. Posledica dvigovanja polne delovne dobe je dvig povprečne delovne dobe. *Povprečna delovna doba* moških je leta 1992 znašala 35 let in 11 mesecev, povprečna delovna doba žensk pa 29 let in 10 mesecev. Leta 2006 je povprečna delovna doba moških znašala 38 let in 9 mesecev, povprečna delovna doba žensk pa 35 let in 8 mesecev (Letno poročilo 2006, str. 25). Tako se je povprečna delovna doba v obdobju od leta 1992 do leta 2006 povišala za 2 leti in 10 mesecev za moške ter za 5 let in 10 mesecev za ženske.

V skladu z drugo reformo, se bo zviševala tudi *polna starost* (starost, ki zagotavlja zavarovancu odmero pokojnine v višini, odvisni le od dopolnjene pokojninske dobe). Za moške se bo polna starost dvigovala do leta 2009, ko bo dosegla 63 let (Tabela 11), za ženske je prehodno obdobje daljše. Zavarovanke naj bi polno starost 61 let, dosegle do leta 2023 (Tabela 12). Posledica zviševanja polne upokojitvene starosti je dvig povprečne upokojitvene starosti. Leta 1991 je *povprečna upokojitvena starost* starostnih upokojencev znašala 56 let in 5 mesecev, povprečna upokojitvena starost starostnih upokojenk pa je istega leta znašala 52 let in 3 mesece. Takoj po drugi reformi (leta 2000) je povprečna starost starostnih upokojencev znašala 61 let, povprečna starost starostnih upokojenk pa je istega leta znašala 56 let in 1 mesec. Do leta 2006 je povprečna starost za upokojence narasla na 61 let in 8 mesecev, povprečna starost upokojenk pa je narasla na 57 let in 4 mesece. V obdobju od 1991 do 2006 se je tako povprečna upokojitvena starost starostnih upokojencev zvišala za 5 let in 3 mesece, za starostne upokojenke pa se je povprečna upokojitvena starost v enakem obdobju zvišala za 5 let in 1 mesec (Letno poročilo 2006, str. 13).

Tabela 11: Polna starost za starostno upokojitev za zavarovanca v obdobju od 2000 do 2008

2000		2001		2002		2003		2004		2005		2006		2007		2008	
Leta	Meseči	Leta	Meseči	Leta	Meseči	Leta	Meseči	Leta	Meseči	Leta	Meseči	Leta	Meseči	Leta	Meseči	Leta	Meseči
58	6	59	0	59	6	60	0	60	6	61	0	61	6	62	0	62	6

Vir: Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, 1999, 413. člen.

Tabela 12: Polna starost za starostno upokojitev za zavarovanko v obdobju od 2000 do 2022

2000		2001		2002		2003		2004		2005		2006		2012		2019		2022	
Leta	Meseči	Leta	Meseči	Leta	Meseči	Leta	Meseči	Leta	Meseči	Leta	Meseči	Leta	Meseči	Leta	Meseči	Leta	Meseči	Leta	Meseči
53	4	53	8	54	0	54	4	54	8	55	0	55	4	57	4	59	8	60	8

Vir: Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, 1999, 414. člen.

Reformi sta cilj dosegli samo delno, saj se je polna delovna doba od osamosvojitve povišala le pri ženskah, poleg tega smo, kljub vsakoletnemu zviševanju polne starosti ob upokojitvi, še daleč za drugimi evropskimi državami, ki imajo že nekaj časa polno upokojitveno starost 65 let (Danska, Nemčija, Grčija, Španija, Irska, Luksemburg, Nizozemska, Portugalska, Finska in Švedska). Nekatero evropske države se postopoma že pomikajo proti polni upokojitveni starosti, ki znaša 67 let. Da sta reformi cilj dosegli samo delno, nam pove tudi povprečna upokojitvena starost, ki je v naši državi, v primerjavi z državami OECD, še vedno nizka.

(2.) Preprečevanje predčasnega upokojevanja

Predčasno upokojevanje je bilo aktualno v času osamosvojitve, ko so presežne delavce enostavno upokojili. Zato je bilo ta cilj osnovni cilj prve reforme in čeprav je pokojninski zakon iz leta 1992 omejeval predčasno upokojevanje presežnih delavcev in invalidov, je bil še vedno radodaren. Pokojnina se je zmanjšala samo za 1 % za vsako manjkajoče leto do polne

pokojninske dobe in še to le takrat, kadar oseba ni izpolnila starostnega pogoja za upokojitev. To zmanjšanje je bilo precej manjše, kot ga je dovoljeval aktuarski izračun. Prva reforma cilja torej ni dosegla. Je pa cilj v celoti dosegla druga reforma, saj je Vlada leta 1998 bistveno podražila vsako odkupno leto in s tem ta problem skoraj v celoti odpravila. Do leta 1998, ko je še veljala enotna cena za odkup leta zavarovalne dobe (1.084,96 EUR za leto), se je veliko zavarovancev odločilo za odkup študijskih in vojaških let. Danes za odkup teh let odštujemo občutno več, saj je bila z novim zakonom o pokojninskem in invalidskem zavarovanju ukinjena enotna cena in kot osnova za izračun uvedena posameznikova bruto plača. Za odkup vsakega študijskega ali vojaškega leta je tako po novem treba odšteti približno četrtno letne bruto plače. Ta možnost zato za mnoge ni več tako privlačna.

(3.) Znižanje deleža pokojninskih izdatkov v bruto domačem proizvodu

Posledica visoke brezposelnosti v letih od 1991 do 1993 je bilo predčasno upokojevanje. Posledica predčasnega upokojevanja je bilo večanje deleža pokojninskih izdatkov v bruto domačem proizvodu. Delež pokojninskih izdatkov v bruto domačem proizvodu je leta 1993 znašal 14,10 %, leta 1995 pa je imela Slovenija že 14,70 % delež pokojninskih izdatkov v bruto domačem proizvodu. Tega odstotka takrat ni presegala nobena izmed držav Evropske unije. Tega leta pa je začelo padati število brezposelnih in posledično tudi delež pokojninskih izdatkov v bruto domačem proizvodu, ki je do leta 2006 padel na 10,62 % (Tabela 13).

Tabela 13: Udeležba odhodkov Zavoda v BDP v obdobju od 1993 do 2006

	1993	1995	1998	2000	2002	2004	2005	2006
Delež pokojninskih izdatkov v BDP (v %)	14,10	14,70	14,30	14,60	11,22	10,80	10,78	10,62

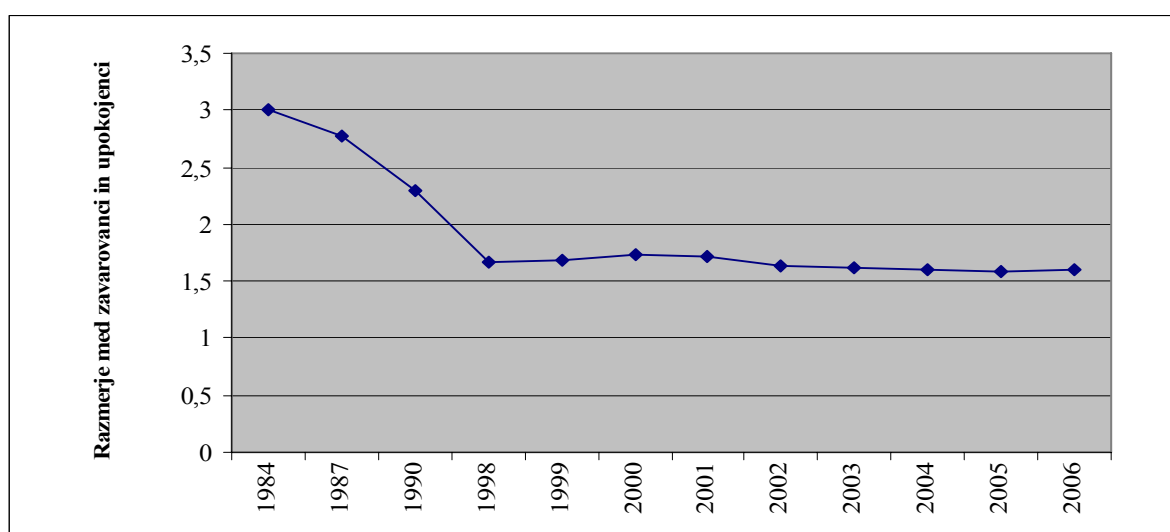
Vir: T. Stanovnik, *The Political Economy of Pension Reform in Slovenia*, 2002, str. 28, tabela 4; *Financiranje*, 2007.

V letih po prvi reformi je torej delež pokojninskih izdatkov v bruto domačem proizvodu rahlo naraščal, zato prva pokojninska reforma tega cilja ni dosegla. Cilj je v znatno večji meri dosegla druga reforma s pomočjo zaostrovanja pogojev upokojevanja in na račun nižanja pokojnin. Zato je v letih od druge reforme pa do leta 2006 delež pokojninskih izdatkov v bruto domačem proizvodu padel za slabe 4 odstotne točke.

(4.) Medgeneracijska pravičnost

Medgeneracijska pravičnost pomeni, da morajo biti pokojnine tistih, ki sedaj odhajajo v pokoj, enake pokojninam, ki jih bodo deležni tisti, ki dandanes šele vstopajo v zavarovalno razmerje. Prvi dokaz, da ta cilj ni dosežen, je podatek o padajočem razmerju med zavarovanci in upokojenci (Slika 3 na naslednji strani). Posledica manjšega števila zavarovancev in večjega števila upokojencev je manjši dotok vplačil v pokojninsko blagajno in vse večji odtok izplačil iz nje. Posledično so nižje pokojnine in čedalje nižji donosi prispevkov.

Slika 3: Razmerje med zavarovanci in upokojenci v obdobju od 1984 do 2006

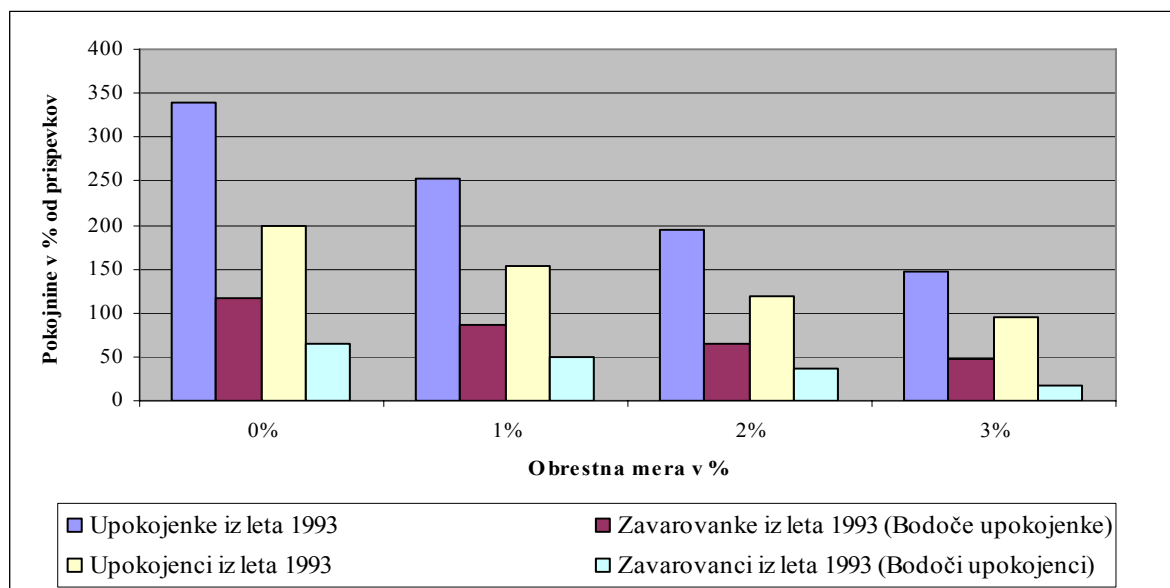
Vir: Tabela 4, str. 18.

Drugi dokaz o medgeneracijski nepravilnosti, lahko ponazorim s pomočjo metode generacijskega računovodstva. Ta metoda ugotavlja, v kolikšni meri tipični predstavnik populacije dobi s pokojninami povrnjene vplačane prispevke, ki jih je vplačeval med svojo delovno dobo. To empirično študijo je pred dobrim desetletjem naredila Kukar Stanka, ki je skušala z uporabo te metode dokazati medgeneracijsko neenakost. Predmet proučevanja so bili (Kukar, 1997, str. 14-18):

- zavarovanec in zavarovanka, upokojena leta 1993 s polno pokojninsko dobo (polna pokojninska doba za moške je 40 let, za ženske pa 35 let), ki sta v celotnem obdobju prejela povprečno slovensko plačo in vplačevala povprečne prispevke za pokojninsko zavarovanje,
- aktivni zavarovanec in zavarovanka, ki sta se z 18 leti zaposlila pod predpostavko, da bosta vso svojo delovno dobo zaslužila povprečno slovensko plačo, obremenjeno z enakimi prispevki kot v začetku leta 1993 (31 % bruto plače).

Dodatne predpostavke so bile: moški se upokoji z 58 leti in lahko pričakuje še 16 let življenja, ženska se upokoji s 53 leti in lahko pričakuje še 25 let življenja. Raziskava je pokazala, da naj bi ob upoštevanju veljavnih pogojev za upokojitev in izračunu pokojnin ter prispevne stopnje v višini 31 % bruto plače, generacija aktivnih zavarovancev iz leta 1993 prejela ob 2 % obrestni meri komaj slabih 37 % realne vrednosti plačanih prispevkov, aktivne zavarovanke pa slabih 64 % (Slika 4 na naslednji strani). Vrednost pokojnin kot odstotek od prispevkov upokojencev iz leta 1993 pa je v vseh primerih (z izjemo moških pri 3 % obrestni meri) presegla 100 %.

Slika 4: Diskontirane vrednosti pokojnin v odstotku od kapitalizirane vrednosti prispevkov za sedanje in bodoče upokojenke

Vir: S. Kukar, Pokojninsko zavarovanje kot oblika obveznega varčevanja, 1997, str. 21, graf 1 in graf 2.

Očitno je, da sta primerjani generaciji v neenakopravnem položaju, saj je za generacijo, upokojeno leta 1993, obvezno pokojninsko zavarovanje predstavljalo zelo privlačno obliko (obveznega) varčevanja za starost, za bodoče upokojenke (za zavarovance iz leta 1993) pa je obstoječe pokojninsko zavarovanje zelo drago in nepriljubeno (Bršič, 1996, str. 15).

Iz zgornje analize lahko razberem, da cilja medgeneracijske pravičnosti ni dosegla nobena reforma, v prihodnosti pa se od tega cilja samo še oddaljujemo, saj se razmerje med zavarovanci in upokojenci občutno znižuje. Posledično so nižje pokojnine, to pa seveda pomeni tudi nižje donose prispevkov.

(5.) Zagotavljanje učinkovitosti in zmogljivosti pokojninskega sistema

Pokojninski sistem mora zagotavljati dovolj visoke pokojnine za kakovostno življenje upokojencev. Dokaz, da pokojninski sistem tega ne zagotavlja, je nenehno zniževanje vrednosti povprečnih neto pokojnin v primerjavi s povprečnimi neto plačami. Razmerje med povprečno neto starostno pokojnino in povprečno neto plačo se je zmanjšalo s 77,8 % leta 1992 na 68,6 % leta 2006 (Tabela 14 na naslednji strani). Leta 1992 je povprečna pokojnina znašala dobre tri četrtine plače, leta 2006 je povprečna pokojnina znašala le še dobri dve tretjini plače, v prihodnosti pa lahko pričakujemo, da bo ta delež še padal.

Tabela 14: Razmerje med povprečno neto starostno pokojnino in povprečno neto plačo v obdobju od 1992 do 2006 (v %)

	1992	1997	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Razmerje med pokojnino in plačo	77,8	74,3	73,2	72,8	71,1	70,2	69,1	68,6

Vir: Mesečni statistični pregled, september 2005 in Mesečni statistični pregled, september 2007.

V nasprotju s splošnim prepričanjem o dobrem dohodkovnem položaju večine upokojencev v naši državi, podatek o razmerju med neto starostno pokojnino in neto plačo govori o nasprotnem. Zanimiv je podatek o povprečni starostni pokojnini v letu 2006, ki znaša 487,5 EUR in nam da še eno potrditev, da so pokojnine tudi v absolutnem merilu zelo nizke. Še bolj zanimiv je podatek, da je več kot 42 % upokojencev v letu 2006 prejelo pokojnino nižjo od povprečne (Letno poročilo 2006, str. 89). Vsi ti podatki so dokaz, da do danes, tega cilja ni dosegla še nobena reforma.

(6.) Zagotavljanje načela enakega obravnavanja moških in žensk

Pokojninski sistem naj bi zagotavljal enake pogoje upokojevanja moškim in ženskam. Če primerjam delovno dobo, ugotovim, da pogoji niso enaki. Ženske se lahko upokojijo 3 leta in 9 mesecev prej kot moški, saj je leta 2006 znašala polna delovna doba žensk 36 let in 3 mesece, polna delovna doba moških pa 40 let. Drugi dokaz je polna starost. Ta je v letu 2006 za ženske znašala 55 let in 4 mesece, za moške pa je v istem letu znašala 61 let in 6 mesecev. To sta prva dva dokaza, ki nam povesta, da ženske in moški niso enako obravnavani in če upoštevam, da ženske živijo dlje, je to še bolj pereče.

Tretji dokaz so izračuni v Tabeli 15, kjer lahko razberem, da je ob plačilu enakih prispevkov diskontirana vrednost pokojnin kot % kapitalizirane vrednosti prispevkov pri ženskah (na primer pri 2 % realni obrestni meri) skoraj še enkrat višja kot pri moških.

Tabela 15: Kapitalizirana vrednost prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje ter diskontirana vrednost pokojnin za bodoče upokojence³

Obrestni faktor na letni ravni	Vsota kapitaliziranih tokov prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje		Vsota diskontiranih tokov pokojnin		Diskontirana vrednost pokojnin kot % kapitalizirane vrednosti prispevkov	
	Moški	Ženske	Moški	Ženske	Moški	Ženska
1,00	240,8	210,7	156,8	245,0	65,1	116,3
1,01	295,9	252,2	145,0	216,9	49,0	86,0
1,02	367,6	304,2	134,5	193,4	36,6	63,6
1,03	461,3	369,9	125,1	173,4	17,1	46,9

Vir: S. Kukar, Pokojninsko zavarovanje kot oblika obveznega varčevanja, 1997, str. 20, tabela 3.

³ Predmet proučevanja je enak kot pri četrtem cilju.

Danes bi izračuni prikazali nekoliko drugačno sliko, saj so se spremenili pogoji upokojevanja, spremenila se je prispevna stopnja, spremenila se je povprečna bruto plača, podaljšala se je pričakovana življenjska doba in drugo. Vendar pa lahko z veliko gotovostjo trdim, da bi bile ženske še vedno v precej boljšem položaju kot moški.

Čeprav izračuni kažejo, da so ženske glede pokojnin v veliko boljšem položaju kot moški, je smiselno izpostaviti, da prejemajo na svojih delovnih mestih v povprečju nižje dohodke kot moški in imajo zato nižje pokojnine. V letu 2006 je povprečna pokojnina ženske dosegla zgolj 80 % povprečne pokojnine, ki jo je prejel moški. Tudi porazdelitev pokojnin je pri ženskah drugačna kot pri moških. 7,4 % vseh upokojenk je prejemale pokojnino, ki je bila višja od povprečne neto plače, pri moških pa je bilo takih upokojenecv kar 14,5 %.

Cilja, ki ga zagotavlja načelo enakega obravnavanja moških in žensk, po mojem mnenju ni dosegla nobena reforma, saj še danes moški in ženske nimajo enakih pogojev glede upokojevanja. V prihodnosti bo prav gotovo treba izenačiti pogoje za moške in ženske, saj je Slovenija ena izmed redkih evropskih držav (poleg Avstrije, Italije, Velike Britanije, Belgije) kjer tega še nismo storili. Evropske institucije pozivajo k sprejemanju nediskriminatorskih ukrepov, kar pomeni, da bomo tudi v Sloveniji prej ali slej morali izenačiti delovno dobo in upokojitveno starost moških in žensk.

(7.) Transparentnost pokojninskega sistema

Transparentnost pokojninskega sistema pomeni, da je človek v svoji celotni pokojninski dobi, ko vplačuje prispevke v pokojninsko blagajno, seznanjen z višino že vplačanih prispevkov, na podlagi katerih si lahko predstavlja, kolikšno pokojnino bo prejemal. Vendar v naši državi temu ni tako. Posameznik nima vpogleda v evidenco vplačanih prispevkov in tako zavarovanec nikoli ne ve, koliko prispevkov je že vplačal. To pomeni, da je pokojninski sistem netransparenten glede same preglednosti že vplačanih prispevkov in možnih scenarijev v prihodnosti. Posledično posamezni zavarovanci ne zaznavajo povezave med prispevki in pokojninami, zato se želijo čim prej upokojiti in pristati v od države odvisnem razmerju. Oblikovanje odvisniške miselnosti kaže na kolektivno iracionalnost, saj posamezniki vidijo državo kot neusahljiv vir pokojnin, ne uvidijo pa, da njihova pokojninska upravičenja ne bi smela presežati vplačanih prispevkov.

Glavni vir netransparentnosti gotovo izvira tudi iz dejstva, da se slovenski pokojninski sistem vseskozi zlorablja za opravljanje funkcij socialne politike, ki so v nasprotju z zavarovalniškimi načeli in kot take ne sodijo v pokojninski sistem, saj pokojnina ni socialni korektiv. S tem se zmanjšuje transparentnost pokojninskega sistema z vidika njegovega prvotnega namena (Brščič & Kešeljević, 2006a).

Cilja transparentnost pokojninskega sistema torej ni dosegla nobena reforma. V prihodnosti pa bo naša država temu nedoseženemu cilju morala posvetiti veliko pozornosti, če bo želela nekoliko odpraviti primanjkljaj v pokojninski blagajni.

4 REŠITVE IN UKREPI V PRIHODNOSTI

Kljub mnogim očitkom reforma iz leta 1999 daje pozitivne rezultate. Sprejeti ukrepi pokojninske reforme omogočajo, da se kljub povečanju števila upokojencev delež pokojninskih izdatkov v bruto domačem proizvodu ne povečuje. Prišlo je celo do njihovega rahlega upada v letu 2006. Ob hkratnem naraščanju števila upokojencev je ta podatek lep dokaz, da pokojninska reforma deluje. Razlago za ta navidezni paradoks gre iskati v poslabšanju relativnega položaja upokojencev. Zaostritev upokojitvenih pogojev je povzročila dvig povprečne upokojitvene starosti. V obdobju od 1999 do 2006 se je povprečna starost starostnih upokojencev povišala za 8 mesecev, povprečna starost starostnih upokojenk se je v istem obdobju povišala za 1 leto in 3 mesece. V zadnjih dveh letih (od 2004 do 2006) se starost upokojencev ni bistveno dvigovala zaradi možnosti uveljavljanja znižanja starostne meje za otroke, ki jo lahko uveljavljata mati ali oče. V primerjavi z letom 2005 se je povprečna starost v letu 2006 pri upokojenkah povišala za 1 mesec, pri upokojencih pa je ostala enaka. Tudi skrb zbujujoči trend padanja razmerja med zavarovanci in upokojenci se je po drugi reformi stabiliziral. Od leta 1999 se ves čas giblje okoli 1,6 aktivnega zavarovanca na upokojenca (Tabela 4, str. 17).

Kljub pozitivnim rezultatom reforme pa moramo še vedno iskati rešitve za nekatere probleme pokojninske blagajne. Iskati moramo rešitve za vzroke, katere sem naštel v poglavju 3.4. Ti vzroki so: neugodna demografska gibanja, neustrezna politika Zavoda in neugodno stanje na trgu dela. Iskati pa moramo rešitve tudi za nedosežene cilje pokojninskih reform iz poglavja 3.5.3. Ti nedoseženi cilji pokojninskih reform so: medgeneracijska pravičnost, zagotavljanje učinkovitosti in zmogljivosti pokojninskega sistema, zagotavljanje načela enakega obravnavanja moških in žensk ter transparentnost pokojninskega sistema. Pri vzrokih za problematiko pokojninske blagajne gre za vedno aktualne probleme. Rešitve so zato bolj ali manj posredne. Pri rešitvah, ki so namenjene ciljem, katerih reforme do danes še niso dosegle, gre za neposredne rešitve. Nekatere rešitve so rešitve za en vzrok in en nedosežen cilj, lahko pa ima en vzrok ali en nedosežen cilj celo dve rešitvi.

4.1 Spodbujanje natalitete

Spodbujanje natalitete je rešitev za neugodna demografska gibanja, predvsem za problem upadanja rojstev. V nadaljevanju predstavljam tri temeljne cilje strategije za dvig rodnosti v Sloveniji, ki jih bo s številnimi ukrepi zasledovala Vlada Republike Slovenije v naslednjih letih. Cilji zajemajo najosnovnejše in najpomembnejše problematike ter področja, ki jim je potrebno nameniti posebno pozornost, če želimo spremeniti negativen trend demografskega stanja Slovenije v prihodnje in posledično poskrbeti za višje število zavarovancev, ki bodo vplačevali prispevke v pokojninsko blagajno. Pod vsakim ciljem navajam tudi ukrepe oziroma rešitve, s pomočjo katerih bo Vlada te cilje dosegla.

Prvi cilj strategije za dvig rodnosti je izboljšanje razmer za mlade družine in družine z več otroki. Država lahko tem družinam pomaga z višjimi otroškimi dodatki, raznimi paketi ob rojstvu otroka, ugodnimi stanovanjskimi krediti in cenejšimi vrtci.

Drugi cilj je vzpostavitev sistema za lažje usklajevanje družinskega in poklicnega življenja. Ta cilj bi Vlada lahko dosegla tako, da bi materam, ki bi se vrnile s porodniškega dopusta, na začetku skrajšala delavnik na štiri ure, saj bi tako lažje usklajevale družinsko življenje in službo. Prav tako bi morali očetje, ki imajo majhne otroke, uživati dodatne ugodnosti v službah.

Manjše število splavov kot tretji cilj, bi država lahko dosegla tako, da bi ustanovila službe, ki bi nosečnicam pomagale pri psihičnih težavah, pri reševanju socialnih problemov in s tem bi število splavov zagotovo padlo. Ženske, ki zanosijo, potrebujejo močno podporo in če tega ne najdejo v družini, jim mora to omogočiti država s pomočjo pristojnih služb (Strategija za dvig rodnosti v Republiki Sloveniji, 2006).

Država mora poskrbeti, da bodo vsi ti cilji doseženi, saj bi z višjo rodnostjo dosegli večje število potencialnih vplačevalcev v pokojninsko blagajno, iz katere bi se izplačevale pokojnine. Če država ne bo poskrbela za rast natalitete, bo vedno manj tistih, ki ustvarjajo BDP. Vendarle pa se problem padanja natalitete počasi že odpravlja. Če primerjam leti 2005 in 2006, se je v Sloveniji leta 2006 rodilo 775 živorojenih otrok več kot leta 2005 (Živorojeni otroci, Slovenija, 2006, 2007). Kljub temu bo naša država morala temu problemu padanja natalitete posvetiti še veliko pozornosti, če ga bo hotela rešiti v celoti.

Z dvigom natalitete bi rešili tudi problem medgeneracijske nepravičnosti, ki je posledica padajočega razmerja med zavarovanci in upokojenci. Problem medgeneracijske nepravičnosti bi, poleg višje natalitete, rešilo tudi zaostrovanje pogojev upokojevanja (podaljševanje delovne dobe, dvig upokojitvene starosti).

4.2 Spodbujanje aktivnega zaposlovanja starejše generacije

Spodbujanje aktivnega zaposlovanja starejše generacije je rešitev za čedalje daljšo življenjsko dobo. Na proces staranja in podaljševanje življenjske dobe se večina evropskih družb odziva podobno. Iščejo, preizkušajo ali uvajajo politike, ki zadevajo starejše generacije, ki so že v obdobju, ko so se upokojile ali bi se lahko upokojile. Izkušnje evropskih družb kažejo, da se problemov, ki jih označuje problem staranja prebivalstva, ne da rešiti na hitro. V prihodnjih letih se bo delež starega prebivalstva naglo večal in predvidevam lahko, da bo to povzročalo vedno večjo negotovost in zmedo vseh generacij. Naravna reakcija na to je poglobljanje prepada med generacijami, kar vodi v tako imenovano »vojno generacij«. Čim poznejše bo ukrepanje v zvezi z dolgoživo družbo, tem bolj drastični bodo morali biti ukrepi (Dimovski & Penger, 2007, str. 3).

V Sloveniji imamo eno najnižjih stopenj zaposlenosti prebivalstva v starostni skupini od 55 do 64 let. V letu 2006 je ta stopnja znašala 30,8 %, povprečje v EU je bilo 42,3 %, lizbonski cilj do leta 2010 pa je 50 % (Milakovič, 2006a). Naša država problemom zaposlovanja starejših namenja posebno pozornost, zlasti z ukrepi aktivne politike zaposlovanja. Tako imajo delodajalci, ki zaposlijo osebo, starejšo od 55 let, možnost povračila prispevkov. Toda podjetij, ki starejše pojmujejo kot izkušene, dobre in uspešne delavce, saj so jim ti praviloma tudi zelo pripadni, bi, kot ugotavljajo mnogi, moralo biti veliko več, kot jih je sedaj. V praksi je namreč zelo razširjen stereotip, da je starejših zaposlenih preveč in da zato mladi ne dobijo zaposlitve. Vendar jaz mislim, da to ne velja, saj mladi in stari niso substituti na trgu dela.

Kot uspešen primer politike aktivnega staranja lahko izpostavim Finsko, ki je poleg spodbud v pokojninskem sistemu uvedla tudi vrsto ukrepov za zmanjšanje poklicnih bolezni in izboljšala varnost pri delu, vrsto programov za izboljšanje delovnih pogojev in omogočila vseživljenjsko učenje tudi starejšim. Stopnja zaposlenosti starejših (od 55 do 64 let) na Finskem se je tako v obdobju od leta 1995 do 2005 povečala s 34,4 % na 52,2 %. Slovenija naj se pri reševanju tega problema torej zgleduje po Finski, ki je ta problem že uspešno odpravila.

Rešitev torej vidim v odpravi možnosti in spodbud za predčasno upokojevanje, v finančnih spodbudah za kasnejše upokojevanje in v omogočanju tako imenovanega fleksibilnega upokojevanja, kamor prištevamo delno upokožitev in delo s skrajšanim delovnim časom. Tako bi se ustvarili smiselni pogoji za zaposlovanje starejših skupin prebivalstva in le-ti bi se bili pripravljene vračati na ekonomski trg dela. S tem, ko bi starejši delali, ne bi bremenili pokojninske blagajne, poleg tega pa bi vplačevali še prepotrebne prispevke.

4.3 Dvig polne starosti ob upokojitvi

Poleg aktivnega zaposlovanja starejših, je rešitev problema podaljševanja življenjske dobe tudi višja starost ob upokojitvi. Slovenija je med državami EU po povprečni dobi starosti ob izstopu državljanov iz delovnega kontingenta, na najslabšem mestu. Leta 2006 je povprečna starost ob upokojitvi starostnih upokojencev v Sloveniji znašala 59,6 leta, medtem ko so se v istem letu v povprečju najpozneje upokojili na Irskem (64,6 leta) (1. oktober – mednarodni dan starejših, 2007).

Glede na to, da je med Slovenijo, ki je na samem repu EU po povprečni starosti ob upokojitvi in med Irsko, ki ima najvišjo povprečno starost, razlika natanko 5 let, bi naša država lahko dvignila polno starost na 65 let in posledično bi se dvignila tudi povprečna starost. Polno starost, 65 let, imajo že nekatere evropske države, kot so Danska, Nemčija, Španija, Irska, Luksemburg in Nizozemska. Pri tem bo treba upoštevati dejavnosti, v katerih bi bilo podaljševanje delovne dobe pravzaprav nečloveško. Po 65. letu je lažje, predvsem pa fizično manj obremenjujoče delati v pisarni, kot pa v težki industriji, kjer je delo fizično zelo zahtevno.

Predvidevam, da bo v Sloveniji v prihodnjem obdobju prihajalo do postopnega podaljševanja efektivne starosti ob upokojevanju. Poleg tega lahko predvidevam, da bo v primeru ugodnih možnosti za gospodarsko rast v bodoče, zaradi predvidenega zmanjševanja delovno sposobnega prebivalstva, prišlo do poviševanja plač. Po drugi strani pa bo, glede na sedanjo pokojninsko zakonodajo, prišlo do relativnega zmanjševanja pokojnin glede na plače in zato zelo verjetno do prostovoljnega podaljševanja delovne aktivnosti prebivalstva in posledično povišanja povprečne starosti ob upokojitvi. To bo zelo pozitivno za pokojninsko blagajno, saj so raziskave pokazale, da bi lahko z odlogom upokojitve samo za eno leto zmanjšali izdatke pokojninskega proračuna do leta 2050 za okoli 20 % (Milakovič, 2006b).

4.4 Zagotavljanje večje učinkovitosti in zmogljivosti pokojninskega sistema

Ta rešitev se nanaša na enega izmed nedoseženih ciljev in sicer na zagotavljanje učinkovitosti in zmogljivosti pokojninskega sistema. Pri tem cilju gre za to, da mora pokojninski sistem zagotavljati dovolj visoke pokojnine za kakovostno življenje upokoencev, vendar pa razmerje med povprečno neto starostno pokojnino in povprečno neto plačo že nekaj let vztrajno pada. V letih od 1999 do 2006 je to razmerje padlo za 8,6 odstotne točke (Tabela 14, str. 35). Stališče upokoencev, da so vir pokojnin njihovi prihranki, privarčevani v obdobju zaposlitve, žal ne zdrži. V našem javnem pokojninskem sistemu, tako kot v večini javnih sistemov, ki delujejo po načelu sprotnega financiranja, ni nobenih prihrankov. Če država ne bi omogočala dodatnih vplačil iz proračuna, bi upokojenci namesto dvanajstih pokojnin ne dobili niti devet pokojnin letno. Pred leti spremenjen način usklajevanja pokojnin je padajoči trend pokojnin sicer nekoliko upočasnil, vendar na račun večje možnosti pokojninskega primanjkljaja (Bešter, 2007).

Upokojenci torej menijo, da so pokojnine prenizke in da se z njimi ne da spodobno živeti, zaposleni pa menijo, da so predrage in da preveč obremenjujejo stroške plač. Rešitev tega problema se torej skriva v drugem in tretjem pokojninskem stebru. Država bo morala poskrbeti za ukrepe za povečanje »privlačnosti« dodatnega pokojninskega varčevanja, saj dosednji razvoj drugega stebra v Sloveniji kaže, da zagotavljanje davčnih olajšav ne zadošča. Med te dodatne ukrepe prištevamo potrebo po zmanjševanju (zdaj sorazmerno visokih) administrativnih stroškov, ki bistveno vplivajo na velikost »neto« donosa pokojninskega varčevanja in možnost določene (omejene) izbire pokojninskih skladov glede na različno tveganost in s tem tudi različne donose (Stanovnik, 2007). Ljudje bodo morali poskrbeti za zadostno vplačano premijo, saj je znesek povprečne premije, vplačan v dodatno pokojninsko zavarovanje leta 2006, znašal le okrog 35 EUR. Ljudje bodo tako morali vestno varčevati in imeti veliko mero finančne samodiscipline, če bodo hoteli imeti dostojno pokojnino in brezskrbno življenje po upokojitvi.

4.5 Zagotavljanje enake obravnave moških in žensk

Tudi ta rešitev se nanaša na nedoseženi cilj pokojninskih reform. Cilja, zagotavljanje načela enakega obravnavanja moških in žensk, do danes ni dosegla še nobena reforma, zato je potrebno poiskati primerno rešitev. Pravica do starostne pokojnine je odvisna od dopolnjene starosti zavarovanca in pokojninske dobe, ki pa mora, pri najvišji možni starosti, obsegati izključno zavarovalno dobo. Za izpolnitev pogojev za pridobitev pravice do starostne pokojnine morata biti hkrati izpolnjena oba pogoja, ki pa se sedaj seveda razlikujeta glede na spol zavarovanca. Leta 2006 so se zavarovanci in zavarovanke lahko upokojevali po treh različnih možnostih. Moški so se lahko upokojili pri starosti 58 let ter delovni oziroma pokojninski dobi 40 let, pri starosti 63 let ter pokojninski dobi najmanj 20 let in pri starosti 65 let ter pokojninski dobi najmanj 15 let. Ženske pa so se lahko upokojile pri starosti 55 let in 4 mesece ter delovni oziroma pokojninski dobi 36 let in 3 mesece, pri starosti 60 let in 4 mesece ter pokojninski dobi najmanj 20 let in pri starosti 62 let in 4 mesece ter pokojninski dobi najmanj 15 let (Tabela 16).

Tabela 16: Pogoji za pridobitev pravice do starostne pokojnine v letu 2006

		Zavarovanec	Zavarovanka
1. možnost	Starost	58 let	55 let in 4 mesece
	Pokojninska doba	40 let	36 let in 3 mesecev
2. možnost	Starost	63 let	60 let in 4 mesece
	Pokojninska doba	najmanj 20 let	najmanj 20 let
3. možnost	Starost	65 let	62 let in 4 mesece
	Pokojninska doba	najmanj 15 let	najmanj 15 let

Vir: Starostna pokojnina v letu 2006, 2007.

Razlika je več kot očitna in skrajni čas je, da država za oba spola izenači vse tri pogoje za pridobitev pravice do starostno pokojnine. Izenači naj tudi polno delovno dobo in sicer na 40 let, saj so ženske leta 2006 lahko delale kar 3 leta in 9 mesecev manj, da so dosegle polno delovno dobo. Vlada pa naj izenači tudi polno starost in sicer na 63 let. Polno starost za oba spola so do sedaj že izenačile Danska, Nemčija, Grčija, Španija, Irska, Luksemburg, Nizozemska, Portugalska, Finska in Švedska (Milakovič, 2006b). Če pogledam v celoti, so ženske še vedno na boljšem, saj je njihova življenjska doba bistveno daljša kot je življenjska doba moških in tako ženske bistveno dlje prejemajo pokojnine. Slovenija naj se torej zgleduje po drugih državah in tako izenači polno delovno dobo in polno starost ter vse tri pogoje za pridobitev pravice do starostne pokojnine.

4.6 Očiščenje pokojninskega sistema

To je rešitev, ki se nanaša na en vzrok in en nedosežen cilj. Vzrok, ki bi ga lahko odpravili s to rešitvijo, je neustrezna politika Zavoda, nedosežen cilj pa je transparentnost pokojninskega sistema. Problem slovenskega pokojninskega sistema pravzaprav niso pokojnine, temveč socialni transferi oziroma rente "zaslužnih", ki se pretakajo skozi ZPIZ in mečejo slabo luč na celotno slovensko upokojeinstvo. Rešitev je prevrednotenje pokojninskega sistema, vrnitev k izvorni vlogi Zavoda, ki naj bi bil institucija, zadolžena za pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Rešitev je torej ločitev zavarovalne in redistributivne funkcije. Vrnitev k zavarovalniškemu načelom lahko poteka zgolj s krepitvijo povezave med vplačanimi prispevki in izplačanimi pokojninami. 8. člen Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju pokojnino opredeljuje kot redni mesečni prejemek, ki uživalcu zagotavlja materialno in socialno varnost za primer starosti, invalidnosti ali smrti zavarovanca. Ta člen pa ne omenja ali je pokojnina pogojena z vplačanimi prispevki. Zato se zdi redefinicija tega člena nujna. Tako je že sam institut državne pokojnine, vpeljan s pokojninsko reformo leta 1999, zaradi svoje nepogojenosti z vplačanimi prispevki v posmeh vsem starostnim in invalidskim upokojeincem.

Rešitev torej vidim v očiščenju pokojninskega sistema vseh »nepokojninskih« izdatkov. Te, tako imenovane izjemne pokojnine, naj seveda še vedno obstajajo, vendar naj se ne izplačujejo iz Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, temveč naj postanejo neke vrste »socialna pomoč«, ki naj jo izplačujejo druge institucije (na primer Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve). S to, sicer računovodsko operacijo, bi se povečala transparentnost Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje in nenazadnje bi s tem omogočili, da kategorije izdatkov, ki po svoji naravi niso pokojninski, postanejo predmet politično-ekonomske presoje njihove upravičenosti (Brščič, 2006).

4.7 Virtualni računi

Poleg očiščenja pokojninske blagajne pa bi transparentnost pokojninskega sistema nedvomno lahko zagotovili tudi virtualni pokojninski računi. Virtualni pokojninski računi med strokovnjaki ne veljajo za novost, saj je koncept v literaturi poznan že skoraj štiri desetletja, kljub temu pa do sredine devetdesetih let prejšnjega stoletja nikjer ni prišlo do njegove uveljavitve. Zanimivo je, da prvenstvo pri uvajanju virtualnih pokojninskih računov pripada Švedski, sledile so ji Latvija, Poljska in Italija.

Pridevnik »virtualni« pomeni, da se zbrani prispevki na individualnih pokojninskih računih ne namenjujejo nakupu vrednostnih papirjev kot pri sistemu s kapitalskim pokritjem, ampak podobno kot pri dokladnem sistemu za izplačilo pokojnin obstoječim upokojeincem. V zameno za plačane prispevke, zabeležene na zavarovančevem individualnem pokojninskem računu, zavarovanec pridobi eksplicitno terjatev do države. Pridobi torej pravico do bodočih davčnih prihodkov. Sistem virtualnih pokojninskih računov potemtakem ne akumulira

realnega kapitala, ki bi ga zavarovanec lahko dobil izplačanega v obliki enkratnega izplačila ali pokojninske anuitete ob upokojitvi. Namesto tega država ob upokojitvi stanje na virtualnem pokojninskem računu na podlagi demografskih in ekonomskih projekcij pretvori v pokojninsko anuiteto. V sistemu virtualnih računov ni formalne upokojitvene starosti, ki bi zavarovanca silila v pokoj, praviloma je predpisana zgolj minimalna upokojitvena starost. Ta se v državah, ki so uvedle sistem virtualnih računov, giblje med 61 in 65 let.

Virtualni računi so po mojem mnenju zelo dobra rešitev za netransparentnost. Poleg tega, da omogočajo transparentnost, imajo še kar nekaj prednosti: večjo aktuarsko pravičnost, fleksibilnejše upokojevanje, večjo verodostojnost in prednost, celo v primerjavi z naložbenim sistemom s kapitalskim pokritjem. Možen argument proti virtualnim pokojninskim računom je, da gre v nekem smislu še vedno za medgeneracijsko pogodbo oziroma medgeneracijsko prerazdeljevanje, saj so obveznosti, podobno kot pri dokladnem sistemu, zagotovljene z obljubo države (Brščič & Kešeljević, 2006a).

SKLEP

V prvem delu diplomske naloge sem ugotovila, da se je razvoj pokojninskih sistemov začel že v 19. stoletju. Poznamo formalne in neformalne pokojninske sisteme. Razvijajoča se industrializacija konec 19. stoletja in preseljevanje mladega prebivalstva v mesta je pomenilo razpad neformalnega sistema. Vlogo družine ali vaške skupnosti so postopoma v zadnjih desetletjih 19. in v začetku 20. stoletja začeli prevzemati nekateri delodajalci, ki so v pokojninskih načrtih videli dodatno obliko privabljanja in stimuliranja delavcev. Kmalu se je svoje odgovornosti na tem področju pričela zavedati tudi država, zato je z zakoni posegla v ureditev tovrstnih razmerij.

V drugem delu sem spoznala, da vsaka država, na podlagi tega, kateremu cilju sledi oblikuje svoj pokojninski sistem. Ne obstaja namreč samo ena oblika pokojninskega sistema, temveč štiri. Te oblike so: javni dokladni, javni naložbeni, zasebni dokladni in zasebni naložbeni pokojninski sistem.

V tretjem delu sem analizirala poslovanje Zavoda v letu 2006. Dejstvo je, da Zavod sicer ima pozitivno poslovanje v letu 2006, vendar je to dosegel s pomočjo povečanih prilivov s strani države. Povečani prilivi so posledica negativnih vzrokov, ki pestijo našo državo. V nadaljevanju sem ugotovila, v kolikšni meri posamezen vzrok vpliva na problematiko pokojninske blagajne. Oba demografska vzroka (padec rodnosti, podaljševanje življenjske dobe) v veliki meri poslabšujeta položaj pokojninske blagajne. Na eni strani imamo vse nižjo rodnost, saj se je v Sloveniji v zadnjih 50. letih število rojstev skoraj prepolovilo, na drugi strani pa imamo vse daljšo življenjsko dobo. Drugi vzrok (neugodno stanje na trgu dela in posledično predčasno upokojevanje) je bil delno že odpravljen, zato lahko rečem, da samo še v manjši meri vpliva na problematiko pokojninske blagajne. Zadnji vzrok (neustrezna politika Zavoda) pa je močan razlog, da upokojenci ne prejemajo zadostnih pokojnin, ki bi jim

zagotavljale lagodno in brezskrbno tretje življenjsko obdobje. Na koncu tega dela sem spoznala, da izvedene reforme kljub tristebnemu sistemu do danes nekaterih zastavljenih ciljev še vedno niso dosegle in da so potrebne nove ideje oziroma rešitve, s pomočjo katerih bi lahko odpravili vzroke in rešitve s pomočjo katerih bi lahko dosegli še nedosežne cilje pokojninskih reform.

V tretjem delu sem torej ugotovila, da so potrebne rešitve, v četrtem delu pa sem te rešitve iskala. Omenjam sedem rešitev. Ker pa je na nekatere vzroke oziroma nedosežene cilje težje vplivati kot na druge, so nekatere rešitve bolj možne od drugih. Tako je na primer prva rešitev, spodbujanje natalitete, po mojem mnenju najmanj možna, saj je na povečanje rodnosti prebivalstva kljub vsem ugodnostim, ki jih obljublja država, težko vplivati. Druga rešitev, spodbujanje aktivnega zaposlovanja starejše generacije, bi lahko rešila problem podaljševanja življenjske dobe, vendar, kot sem že omenila, se problemov, ki jih prinaša problem staranja prebivalstva, ne da rešiti na hitro. S pomočjo naslednje rešitve, z dvigom polne starosti ob upokojitvi, bi lahko nekoliko dvignili efektivno starost ob upokojitvi. Za zadovoljiv učinek bi se to uresničilo le ob zelo zaostrenih pogojih upokojevanja s strani države. Druge evropske države so glede starostnega pogoja upokojevanja bistveno bolj stroge od naše države, zato je efektivna starost ob upokojitvi v teh državah višja. Pri rešitvi, zagotavljanje večje učinkovitosti in zmogljivosti pokojninskega sistema, sem mnenja, da bi z njeno pomočjo lahko najbolj pripomogli pri reševanju pokojninske problematike v naši državi. To je rešitev, ki govori o tem, da je najboljša možnost za zadostne pokojnine dodatno pokojninsko zavarovanje. Kombinacija obveznega zavarovanja in naložbenega sistema je torej rešitev, ki prinaša brezskrbno življenje po upokojitvi. Naslednja rešitev, zagotavljanje enake obravnave moških in žensk, bi sicer lahko nekoliko pripomogla pri reševanju pokojninske problematike, vendar menim, da to ni zadostna rešitev. Zadnji dve rešitvi, očiščenje pokojninskega sistema in virtualni računi, sta rešitvi za problem netransparentnosti, očiščenje pokojninskega sistema pa je tudi rešitev za neustrezno politiko Zavoda. Rešitvi se mi sicer zdita zelo primerni, vendar tudi tukaj mislim, da samo ti dve rešitvi ne bi rešili pokojninske problematike v celoti. Tako sem prišla do zaključka, da bi Slovenija lahko s pomočjo teh rešitev marsikateri vzrok že odpravila oziroma marsikateri nedoseženi cilj reform že dosegla.

LITERATURA IN VIRI

1. 1. oktober – mednarodni dan starejših. (2007). *Statistične novice*. (28. september 2007). Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
2. Aktivno prebivalstvo, Slovenija, 2006. (2007). *Statistične novice*. (12. april 2007). Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
3. *Bela knjiga o reformi pokojninskega in invalidskega zavarovanja*. (1997). Ljubljana: Ministrstvo za delo družino in socialne zadeve.
4. Bešter, H. (1996). *Pokojninski sistemi v svetu in pri nas* [magistrsko delo]. Ljubljana: Center Marketing International.
5. Bešter, H. (2007). Koliko stebrov potrebujemo za lepo starost?. *Odnos Slovencev do starosti, pokojninskega sistema in varčevanja za starost: zbornik ob 10. obletnici Kapitalske družbe* (str. 18-23). Ljubljana: Kapitalska družba.
6. Bršičič, B. (1996). *Analiza slovenskega pokojninskega sistema in vrednotenje predvidenih reform* [diplomsko delo]. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
7. Bršičič, B. (2006, 8. junij). V pokojninsko katarzo. *Delo*. Najdeno 19.10.2007 na spletni strani http://www.delo.si/index.php?sv_path=43,49&so=Delo&da=20060608&ed=0&pa=5&ar=5928c6907fd0dee16307b4d03bf5e51c04&fromsearch=1.
8. Bršičič, B. & Kešeljević, A. (2005a, 1. oktober). Bodi realist, zahtevaj virtualne pokojnine. *Delo, Sobotna priloga*. Najdeno 15.10.2007 na spletni strani http://www.delo.si/index.php?sv_path=43,49&so=Sobotna+priloga&da=20051001&ed=&pa=16&ar=cf83b39cf0821705045be355588a9a0804&fromsearch=1.
9. Bršičič, B. & Kešeljević, A. (2005b, 30. april). Upokojenci, grešni kozli tranzicije? *Delo, Sobotna priloga*. Najdeno 19.10.2007 na spletni strani http://www.delo.si/index.php?sv_path=43,49&so=Sobotna+priloga&da=20050430&ed=&pa=26&ar=b51508a7e692d187d0e4b947aedff3bd04&fromsearch=1.
10. Čebulj, K. (2004). *Vzajemni pokojninski skladi v svetu in pri nas* [diplomsko delo]. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
11. Černič Istenič, M. (1994). *Rodnost v Sloveniji*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
12. Dimovski, V. & Penger, S. (2007). *Strategija aktivnega staranja prebivalstva Slovenije s poudarkom na kakovostnem staranju in medgeneracijskem sožitju*. Najdeno 5. oktobra 2007 na spletnem naslovu http://www.futureo.si/_data/file/Penger_Dimovski_IB_final_po_recenziji_2007!.pdf.
13. Disney, R. (1998). *Can we afford to grow older?*. Cambridge, London: MIT Press.
14. *Financiranje*. (2007). Najdeno 29. septembra 2007 na spletnem naslovu <http://www.zpiz.si/src/predstavitev/financiranje.html>.
15. Gibanje registrirane brezposelnosti v letih od 1987 do 2007 (2007). *Statistični podatki*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje.
16. Jenko, G. (2002). *Zgodovinski razvoj pokojninskih sistemov* [diplomsko delo]. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.

17. Krajačič, B. (1997). *Kako reformirati pokojninski sistem v Sloveniji* [diplomsko delo]. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
18. Kukar, S. & Kuzmin, F. (1997). Pokojninsko zavarovanje kot oblika obveznega varčevanja. *Uporaba obrestno obrestnega računa v teoriji in praksi: zbirka člankov* (str. 14-22). Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.
19. *Letno poročilo 2006. (2007)*. Najdeno 16. septembra 2007 na spletnem naslovu http://www.zpiz.si/src/letno_porocilo/2006/.
20. Lušina, U. (2006). *Pokojninski sistem v Sloveniji ter vpliv uvedbe enotne davčne stopnje na pokojnine v Sloveniji* [diplomsko delo]. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
21. Malačič, J. (2006): *Demografija: Teorija, analiza, metode in modeli*. (6.izd.) Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
22. Mencinger, J.. *Tranzicija – uspeh, polom ali nekaj vmes?*. Najdeno 25. januarja 2008 na spletnem naslovu http://www.pf.uni-lj.si/datoteke/datoteke_zaposleni/mencinger_jeze_desetlet.rtf.
23. *Mesečni statistični pregled, september 2005. (2005)*. Najdeno 3. januarja 2008 na spletnem naslovu <http://www.zpiz.si/src/msp/200509/10.html>.
24. *Mesečni statistični pregled, september 2007. (2007)*. Najdeno 3. januarja 2008 na spletnem naslovu <http://www.zpiz.si/src/msp/200709/index.html#s11>.
25. Mihailović, G. (2004). *Pokojninski sistemi v štirih državah Evropske Unije* [diplomsko delo]. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
26. Milakovič, T. (2006a, 21. oktober). Petina upokojencev bi še delala, če... *Večer*. Najdeno 15. novembra 2007 na spletnem naslovu <http://213.250.55.115/Ris2007/default.asp?kaj=3&id=2006102105121921>.
27. Milakovič, T. (2006b, 15. julij). Upokojujemo se najhitreje v Evropi. *Večer*. Najdeno 15. novembra 2007 na spletnem naslovu <http://213.250.55.115/Ris2007/default.asp?kaj=3&id=2006071505086311>.
28. *Nacionalno strateško poročilo o primernih in vzdržnih pokojninah Republike Slovenije 2005. (2005)*. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.
29. *Organiziranost zavoda*. Najdeno 18. septembra 2007 na spletnem naslovu <http://www.zpiz.si/src/organiziranost/>.
30. Pokojninske reforme v državah članicah Evropske Unije. (1999). *Evrobilten*. (Št. 8/9, julij-avgust 1999). Ljubljana: Vladni portal z informacijami o življenju v Evropski uniji.
31. *Pokojninski sistem*. Najdeno 14. novembra 2007 na spletnem naslovu http://www.kapitalska-druzba.si/pokojninski_sistem.
32. Prijatelj, J. (1992). *Novo slovensko pokojninsko in invalidsko zavarovanje*. Ljubljana: Center Marketing.
33. Sambt, J. (2004). *Generacijski računi za Slovenijo* [magistrsko delo]. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
34. *Socialni položaj mladih družin. (2006)*. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.
35. Stanovnik, T. (1996). Financiranje pokojninskih sistemov. *Slovenska ekonomska revija*, 47 (1-2), 43-56.

36. Stanovnik, T. (2002). The Political Economy of Pension Reform in Slovenia. *Pension reform in Central and Eastern Europe* (str 19-74). (2.izd.) Budimpešta: International Labour Office, Central and Eastern European Team.
37. Stanovnik, T. (2004). *Javne finance*. (3.izd.) Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
38. Stanovnik, T. (2007). Demografski trendi in vzdržnost pokojninskega sistema v Sloveniji. *Odnos Slovencev do starosti, pokojninskega sistema in varčevanja za starost: zbornik ob 10. obletnici Kapitalske družbe* (str. 51-54). Ljubljana: Kapitalska družba.
39. *Starostna pokojnina v letu 2006*. (2007). Najdeno 14. novembra 2007 na spletnem naslovu <http://www.zpiz.si/src/pravice/starostna06.html>.
40. *Statistični letopis Republike Slovenije 2003*. (2004). Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
41. *Strategija za dvig rodnosti v Republiki Sloveniji*. (2006). Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.
42. *Število vključenih v prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje*. (2007). Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.
43. Šušmelj, E. (2006). *Pokojninsko zavarovanje v Italiji* [diplomsko delo]. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
44. Terbižan, T. (2006). *Medgeneracijska pogodba v Sloveniji* [diplomsko delo]. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
45. Verša, D. (2001, 10. in 11. oktober). *Starejši na trgu delovne sile – položaj in politike*. Najdeno 5. oktobra 2007 na spletnem naslovu <http://www.ess.gov.si/slo/Predstavitev/Dogodki/DelavnicaZapStarejsih/SlovenskoGradivo.doc>.
46. Vollmaier, M. (2002). *Demografske razmere in pokojninska reforma v Nemčiji* [diplomsko delo]. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
47. Vrtačnik, J. (2007). *Pokojninski sistem v Sloveniji* [diplomsko delo]. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
48. Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju /ZPIZ-1/. (1999). Uradni list RS. (Št. 106/1999, 23. december 1999).
49. *Zavarovanci pokojninskega in invalidskega zavarovanja*. (2007). Najdeno 29. septembra 2007 na spletnem naslovu <http://www.zpiz.si/src/predstavitev/zavarovanci.html>.
50. Živorojeni otroci, Slovenija, 2006. (2007). *Statistične novice*. (29. junij 2007). Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.

PRILOGA

Priloga 1: Povprečno število registriranih brezposelnih oseb, povprečna stopnja registrirane brezposelnosti in stopnja anketne (ILO) brezposelnosti v obdobju od 1991 do 2006

Leto	Povprečno število registriranih brezposelnih oseb po letih	Povprečna stopnja registrirane brezposelnosti (v %)	Stopnja anketne brezposelnosti (v %)
1991	75.079	8,2	-
1992	102.593	11,5	-
1993	129.087	14,4	9,1
1994	127.056	14,4	9,0
1995	121.483	13,9	7,4
1996	119.799	13,9	7,3
1997	125.189	14,4	7,1
1998	126.080	14,5	7,7
1999	118.951	13,6	7,4
2000	106.601	12,2	7,2
2001	101.857	11,2	5,9
2002	102.635	11,2	5,9
2003	97.674	11,0	6,7
2004	92.826	10,3	6,3
2005	91.889	10,2	6,5
2006	85.836	9,4	6,0

Vir: Gibanje registrirane brezposelnosti v letih od 1987 do 2007, 2007; Aktivno prebivalstvo, Slovenija, 2006, 2007; Statistični letopis Republike Slovenije 2003, 2004, str. 235.